

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(квітень 2021 року)

Зміст	
Стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя)	4
Parfitt v. the United Kingdom: відмова в лікуванні п'ятирічної дитини, яка перебуває в постійному вегетативному стані – Суд визнав заяву неприйнятною і припинив дію тимчасового заходу	4
Стаття 3 Конвенції (заборона катування)	6
E.G. v. The Republic of Moldova: неефективна реалізація органами влади призначеного особі покарання за вчинення злочину сексуального характеру – порушення	6
Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)	9
POPOVYCH v. Ukraine: тримання під вартою після спливу строку обрання запобіжного заходу й непроведення судами належного розгляду законності такого ув'язнення – порушення	9
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	15
KUZMINA AND OTHERS v. Russia: структурні проблеми національного законодавства стосовно провокації злочину поліцією, вчиненого шляхом проведення контрольованої закупівлі – порушення	15
OMDAHL v. Norway: управління нерухомим майном спадкодавця та поділ такого майна тривалістю більше 22 років – відсутність порушення	19
ZUSTOVIĆ v. Croatia: неотримання заявницею відшкодування судових витрат у справі, рішення в якій ухвалене на її користь – порушення	24
YEVDOKIMOV v. Ukraine: нерозкриття стороні захисту рішення суду про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів – порушення	28
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	36
LIEBSCHER v. Austria: обов'язок колишнього чоловіка надати повний текст угоди про розірвання шлюбу до земельного кадастру для того, щоб внести інформацію про передачу його частки нерухомого майна колишній дружині – порушення	36
VAVŘIČKA AND OTHERS v. The Czech Republic: накладення на батьків штрафу та виключення дітей з дошкільних навчальних закладів за відмову дотримання ними обов'язкової дитячої вакцинації – відсутність порушення	39
F.O. v. Croatia: неналежна реакція органів влади у відповідь на булінг учня вчителем – порушення	45

Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	48
SEDLITSKA v. Ukraine: санкціонування судом доступу слідчих органів до комунікаційної інформації заявниці, збереженої її мобільним оператором – порушення	48
HANDZHIYSKI v. Bulgaria: необґрунтоване засудження за одягнення шапки Санта Клауса на пам'ятник комуністичному лідеру в рамках політичного протесту – порушення	55
TÓKÉS v. Romania: попередження члену Європейського парламенту за вивішування прапорів національних меншин на будівлі, в якій розташовувався його офіс, без отримання дозволу на розміщення реклами – порушення	58
Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі)	61
TSOYUO TSONEV v. Bulgaria (No. 4): застосування до заявника адміністративного штрафу та кримінального покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі, головним чином, за те саме правопорушення – порушення	61
Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України	65

СТАТТЯ 2 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ЖИТТЯ)

Parfitt v. the United Kingdom (Заява № 18533/21)

Обставини справи

П'ятирічна донька заявниці страждала на гостру некротичну енцефалопатію (Acute Necrotising Encephalopathy) і перебувала в постійному вегетативному стані без перспектив покращення. 8 січня 2021 року Високий суд зробив заяву про те, що припинення лікування в лікарні, в якій перебувала донька заявниці, не було незаконним. 19 березня 2021 року Апеляційний суд відхилив скаргу заявниці, дійшовши висновку, що суддя ухвалив рішення, яке відповідало найкращим інтересам дитини.

1 квітня 2021 року Верховний суд відмовив у подачі скарги.

Посилаючись на статті 2 та 8 Конвенції, заявниця скаржилася, що не продовження життєво підтримуючого лікування порушить права її доньки і що національні суди звернули недостатню увагу на сімейне життя матері й дитини.

Рішення Суду

Стаття 2 Конвенції

ЄСПЛ визнав, що відповідне нормативне законодавство у Великій Британії не демонструвало жодних недоліків у порушення зобов'язання національних органів влади захищати право на життя.

Лікарня належним чином звернулася до Високого суду з метою отримання необхідного рішення, заяви чи розпорядження, ухвалених в інтересах пацієнта, і Високий суд узяв до уваги показання 12 високошанованих лікарів-спеціалістів. Суд належним і ретельним чином розглянув побажання заявниці, проте дійшов висновку про те, що інвазивний режим догляду за її донькою був тривалим тягарем, який не приносив її доньці жодної користі. Незважаючи на презумпцію того, що життя має бути збережено, суд дійшов висновку, що продовження життя не відповідало найкращим інтересам дитини. Це рішення було підтримане Апеляційним судом.

Тому з урахуванням свободи розсуду, наданої державам у таких справах, ЄСПЛ встановив, що скарга заявниці за статтею 2 Конвенції була явно необґрунтованою і відхилив її.

Стаття 8 Конвенції

ЄСПЛ визнав, що рішення національних судів не були «свавільними». На обох рівнях юрисдикції розгляд судами був ретельним та детальним; усі зацікавлені сторони окремо були представлені впродовж усього розгляду; було досліджено численні висококваліфіковані показання експертів; усі висунуті аргументи були взяті до уваги; суди надали чітке та об'ємне обґрунтування в підтримку своїх висновків. При цьому суди належним чином врахували найкращі інтереси дитини, оскільки як у міжнародному

праві, так і в усталеній практиці Суду існує широкий консенсус того, що у всіх рішеннях щодо дітей першочергова увага має приділятися їхнім найкращим інтересам. ЄСПЛ дійшов висновку, що скарга заявниці за статтею 8 Конвенції також мала бути відхилена як явно необґрунтована.

Тому скарги заявниці були визнані неприйнятними. Відповідно, Суд припинив дію Правила 39 Регламенту Суду.

Висновок

ЄСПЛ одноголосно визнав скаргу непринятною.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 20 квітня 2021 року і є остаточним.

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

E.G. v. The Republic of Moldova (№ 37882/13)

Обставини справи

Заявниця стала жертвою сексуального насильства, вчиненого трьома особами. У грудні 2009 року троє нападників (які не перебували в місцях позбавлення волі під час кримінального провадження) вироком апеляційного суду були притягнуті до кримінальної відповідальності з призначенням покарання у вигляді позбавлення волі. Після ухвалення вироку двох із них негайно затримали та помістили під варту. У травні 2010 року органи державної влади видали ордер про розшук третього нападника (В. Б.). Перебуваючи на волі, В. Б. (через свого адвоката) заявив клопотання про звільнення від покарання шляхом застосування Закону про амністію від 2008 року. Його клопотання першочергово було відхилено в суді першої інстанції (як і клопотання одного з інших нападників), але рішенням апеляційного суду його апеляційну скаргу було задоволено в травні 2012 року та застосовано амністію. Кілька ухвалених пізніше рішень було скасовано й знову застосовано амністію до В. Б. Тим часом В. Б. затримали, але звільнили на підставі рішення апеляційного суду від травня 2012 року. Зрештою 18 листопада 2013 року було ухвалено рішення про відмову в задоволенні клопотання В. Б. про застосування амністії, і наприкінці січня 2014 року прокурор повідомив поліцію про скасування рішення про амністію В. Б. та вимагав установити його місцезнаходження. Однак пізніше було встановлено, що 16 листопада 2013 року В. Б. виїхав із Молдови до України. Незважаючи на міжнародний ордер на арешт, виданий у 2015 році, місцезнаходження В. Б. не встановлено. Посилаючись на статті 3 та 8 Конвенції, заявниця скаржилася на рішення органів державної влади про застосування амністії до В. Б., а також на неефективне виконання вироку В. Б. про позбавлення волі. ЄСПЛ встановив порушення статей 3 та 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Рішення заслуговує на увагу, оскільки роз'яснює / уточнює практику ЄСПЛ щодо:

1. Дотримання шестимісячного строку в контексті цієї триваючої ситуації.
2. Застосування амністії в контексті насильства приватного характеру.
3. Процесуального зобов'язання з виконання кримінального вироку у цьому контексті.

1. Що стосується застосування шестимісячного строку до ситуацій, які тривають, ЄСПЛ повторив, що не всі ситуації, які тривають, є однаковими (*Mocanu and Others v. Romania* [ВП], п. 262). Тому, хоча існували очевидні відмінності між різними ситуаціями, що тривають, ЄСПЛ наголосив, що заявники повинні подавати свої скарги «без зайвої затримки», як тільки стає очевидною відсутність реальної перспективи

успішного / сприятливого результату або прогресу всередині держави (*Sokolov and Others v. Serbia* (ухв.), п. 31 *in fine*). У цій справі у відповідь на аргумент Уряду про те, що заявниця мала подати свою заяву впродовж шести місяців з моменту ухвалення рішення про амністію у травні 2012 року, ЄСПЛ зазначив, що в центрі уваги її скарг за статтями 3 та 8 Конвенції перебувала фактично безкарність В. Б. за вчинений щодо неї злочин сексуального насильства. Конкретні недоліки, виявлені нею у зв'язку із цим (застосування стверджувано незаконної амністії та подальша бездіяльність органів влади з розшуку В. Б.), були нерозривно пов'язані між собою, що означало, що весь період невиконання кримінального покарання може розглядатись як єдине ціле для цілей шестимісячного правила. Нічого не вказувало Суду на те, що приведення вироку В. Б. до виконання в ході відповідного національного провадження стало нереальним, і Суд відхилив заперечення Уряду.

2. Щодо застосування амністії ЄСПЛ послався на свою практику, сформовану в контексті жорстокого поводження з боку державних агентів, за якою амністія та помилування недопустимі (справа *Mocanu and Others*, цит. вище, п. 326), яку ЄСПЛ вже застосовував стосовно фізичної особи в тій частині, в якій оскаржуване поводження досягало порогу за статтею 3 Конвенції (*Pulfer v. Albania*, п. 83). Однак ЄСПЛ також повторив, що помилування та амністія є насамперед питаннями внутрішнього законодавства держав і, в принципі, не суперечать міжнародному праву, за винятком тих випадків, коли йде мова про дії, що становлять серйозні порушення основоположних прав людини (*Marguš v. Croatia* [ВП], п. 139; та *Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, п. 160).

У цій справі ЄСПЛ вирішив, що сексуальне насильство над заявницею є грубим порушенням її фізичної та моральної недоторканності, а тому надання амністії В. Б. могло суперечити зобов'язанням держави за статтями 3 та 8 Конвенції, за якими ця справа підлягала розгляду (*Y v. Bulgaria*, пункти 63–64). У зв'язку із цим ЄСПЛ відзначив непослідовність судів у застосуванні амністій за Законом 2008 року: до іншого нападника, який був у схожій ситуації з В. Б., амністія не застосовувалась. ЄСПЛ також відзначив, що хоча амністію зрештою було скасовано, той факт, що В. Б., до якого впродовж року діяла амністія, далі скористався можливістю втекти, суперечив процесуальному зобов'язанню держави за статтями 3 та 8 Конвенції.

3. Стосовно зобов'язання привести у виконання вирок у кримінальній справі Суд посилався на свою усталену практику за статтею 2 Конвенції, згідно з якою виконання ухваленого вироку / покарання має розглядатись як невід'ємна частина процесуального зобов'язання держави (*Kitanovska Stanojkovic and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 32–33; *Akeliene v. Lithuania*, § 85; та *Makuchyan and Minasyan*, цит. вище, § 50). ЄСПЛ дійшов висновку, що це так само було застосовним у контексті цієї справи стосовно засудження за вчинення сексуального насильства за статтями 3 та 8 Конвенції.

Що стосується фактів, ЄСПЛ відзначив відсутність координації між органами влади щодо різних рішень про застосування та скасування амністії В. Б. Суд також підкреслив

значні невиправдані затримки в діях органів влади (поліцейський обшук та міжнародний ордер на арешт), вчинених з метою встановлення місцезнаходження В. Б. (див., на противагу, справу *Akeliene*, згадана вище, пункти 91–93). Отже, ЄСПЛ встановив, що вжиті органами державної влади заходи з виконання вироку / покарання, призначеного В. Б., були недостатніми і не відповідали процесуальному зобов'язанню держави за статтями 3 та 8 Конвенції в цьому контексті.

Висновок

Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 5 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ)

ROPOVYCH v. Ukraine (№ 44704/11)

Обставини справи

Ця справа стосувалася затримання заявника 13 квітня 2010 року за підозрою у вимаганні та за наступною підозрою у вчиненні серйозного злочину і ненадання судом першої інстанції причин для продовжуваного тримання заявника під вартою після спливу строку дії ухвали про його досудове тримання під вартою, незважаючи на клопотання адвоката заявника про його звільнення. Жодної інформації про результат кримінального провадження стосовно нього, про звільнення або подальше тримання під вартою після 7 серпня 2012 року надано не було.

Заявник скаржився за пунктами 1 та 4 статті 5 Конвенції на незаконність його досудового тримання під вартою та відсутність належного перегляду законності його ув'язнення.

Оцінка Суду

Прийнятність

Дотримання шестимісячного строку згідно з пунктом 1 статті 35 Конвенції

Дотримання шестимісячного строку стосовно скарг за пунктом 1 статті 5 Конвенції

ЄСПЛ відзначив, що хоча заявник і скаржився на незаконність свого ув'язнення, лише один із його аргументів стосувався порушення національного законодавства, а саме частини 7 статті 156 КПК. По суті, його скарги за пунктом 1 статті 5 Конвенції стосувалися відсутності чіткої правової основи, яка б регулювала певні періоди його досудового тримання під вартою, що суперечило вимогам статті 5 Конвенції (пункт 29 рішення).

Крім того, Суд зазначив, що відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції, якщо заявник був затриманий і надалі поміщений під варту впродовж усього періоду розслідування та судового розгляду, який завершився ухваленням обвинувального вироку, його / її безперервне тримання під вартою протягом конкретно зазначених нею / ним періодів, а також протягом інших періодів мало такий самий правовий характер і становило собою для цілей Конвенції безперервну ситуацію, яка перестала існувати на дату засудження (див. *Nikolay Kucherenko v. Ukraine*, цит. вище, § 29; та *Gavazhuk v. Ukraine*, цит. вище, §§ 54 та 55) (пункт 30 рішення).

При розгляді аналогічних справ проти України в минулому Суд окремо розглядав будь-який період ув'язнення, який не охоплювався рішенням суду; ситуація, яка зазвичай розпочинається в момент, коли слідчі органи завершують підготовку обвинувального акту та передають матеріали справи до суду першої інстанції для розгляду, завершується проведенням судового розгляду в суді першої інстанції (див.

огляд цієї усталеної практики, *Kharchenko v. Ukraine*, no. 40107/02, § 70, 10 лютого 2011 року). ЄСПЛ окремо розглядав скарги стосовно законності подальшого досудового тримання під вартою, а саме у випадках, коли національний суд, піддаючи особу правосуддю, вирішив підтримати захід у вигляді досудового тримання під вартою до неї без зазначення термінів подальшого тримання під вартою та без наведення будь-яких підстав для такого рішення (там само, §§ 73 та 75) (пункт 31 рішення).

Незважаючи на наведену вище різницю, обидва питання та відповідні періоди були частиною тієї самої структурної проблеми – відсутності достатніх гарантій проти свавільного ув'язнення на стадії судового розгляду. У згаданому вище рішенні *Харченко* (там само, § 98) Суд пояснив так: «Тому Суд постійно констатує порушення пункту 1 (с) статті 5 Конвенції щодо періодів, протягом яких тримання під вартою здійснювалося без відповідного судового рішення, особливо протягом періоду після закінчення слідства та до початку судового розгляду, а також щодо судових рішень, ухвалених на стадії судового розгляду, які не містять визначених строків подальшого тримання під вартою, таким чином залишаючи без змін такий запобіжний захід, а не продовжуючи строк його застосування, що суперечить вимогам статті 5 (див., серед багатьох інших джерел, згадане вище рішення у справі *Yeloyev v. Ukraine*, no. 17283/02, 6 листопада 2008 року, пункти 49–55). Видається, що обидві проблеми мають місце у зв'язку із законодавчою прогалиною» (пункт 32 рішення).

У світлі наведених вище міркувань та з урахуванням суті скарг заявника Суд дійшов висновку, що вони мають бути розглянуті як такі, що охоплюють безперервний період його досудового тримання під вартою, яке можна описати як продовжувану ситуацію, що все ще тривала на час подачі ним своєї заяви до Суду (пункт 33 рішення).

Із цього випливало, що шестимісячний період щодо скарг заявника на відсутність будь-якого рішення суду, яке б визначало його ув'язнення з 13 по 19 жовтня 2010 року, не розпочався в останню дату, а тому, будучи частиною його загальної скарги на весь період досудового тримання під вартою, ці скарги не можуть бути відхилені як такі, що подані із запізненням (пункт 34 рішення).

Дотримання шестимісячного строку стосовно скарг за пунктом 4 статті 5 Конвенції

ЄСПЛ зауважив, що скарги заявника за пунктом 4 статті 5 Конвенції стосувалися відсутності можливості ініціювати перегляд законності свого ув'язнення між завершенням досудового розслідування (29 вересня 2010 року) та проведенням судового засідання (19 жовтня 2010 року), а також щодо стверджуваної відсутності безсторонності судді, який розглядав питання ув'язнення заявника 19 жовтня 2010 року, 30 травня та 14 вересня 2011 року, та факту того, що його рішення, ухвалені в ці дати, не були обґрунтованими (пункт 35 рішення).

У зв'язку із цим виникло питання, чи може Суд розглядати справу в період до 16 січня 2011 року, тобто більше ніж за шість місяців до подачі заяви (пункт 36 рішення).

Суд нагадав про свою практику з відхилення скарг у зв'язку із пропуском строку, що стосувалися судових розглядів ув'язнення заявника, в разі, якщо вони були подані

більше ніж через шість місяців після відповідного розгляду (див. *Hristov v. Bulgaria* (dec.), no. 35436/97, 19 вересня 2000 року; *Mello v. Slovakia* (dec.), no. 67030/01, 21 червня 2005 року; *Osypenko v. Ukraine*, no. 4634/04, § 87, 9 листопада 2010 року) (пункт 37 рішення).

З іншого боку, у справі *Molodorych v. Ukraine* (no. 2161/02, §§ 104–106, 28 жовтня 2010 року) Суд зробив такі висновки по суті скарг за пунктом 4 статті 5 Конвенції стосовно цієї ж правової основи, як і в цій справі:

«**104.** Суд вважає, що питання за пунктом 4 статті 5 Конвенції, порушене в цій справі, стосується не просто випадкової відсутності належного реагування національного суду на питання законності тримання заявника під вартою. Воно походить із більш загальної проблеми відсутності чіткої і передбачуваної національної процедури судового розгляду такого питання.

105. Зокрема, хоча Кримінально-процесуальний кодекс вимагає від судів мотивувати свої рішення щодо тримання під вартою протягом досудового слідства та встановлювати строк такого тримання (див. пункт 57 цього рішення), він не містить аналогічної вимоги стосовно рішень про подальше тримання під вартою після того, як справу було передано до суду першої інстанції. Суд також зауважує, що хоча стаття 237 Кримінально-процесуального кодексу покладає на суддю обов'язок з'ясовувати при попередньому розгляді справи питання щодо застосування запобіжних заходів, такий розгляд справи з огляду на положення статті 240 Кодексу може здійснюватися без участі відповідної особи та її захисника (див. пункт 58 цього рішення).

106. У зв'язку із цим Суд зазначає, що в інших справах проти України, які стосувалися того самого нормативного регулювання, але в контексті скарг за пунктом 1 статті 5 Конвенції, він уже неодноразово встановлював, що норми процесуального законодавства України стосовно тримання під вартою не забезпечували заявникам належного захисту від свавілля (див., наприклад, згадане вище рішення у справі *Yeloyev v. Ukraine*, п. 54).

...

108. ...На підставі викладеного вище в пунктах 105 і 106 Суд далі визнає, що загалом національне законодавство не передбачає процедури судового розгляду питання законності продовжуваного тримання під вартою після закінчення досудового слідства, яка б задовольняла вимоги пункту 4 статті 5 Конвенції» (пункт 38 рішення).

Поряд із цими висновками в рішенні *Молодорич*, ураховуючи те, що національні суди були компетентні розглянути клопотання про звільнення і нічого не перешкоджало їм обґрунтувати свої рішення, якби вони вирішили зробити це, то Суд визнав, що скарги за пунктом 4 статті 5 Конвенції не можуть бути подані абстрактно і що заявник мав продемонструвати те, що він намагався ініціювати судовий перегляд свого ув'язнення, який принаймні міг би певною мірою усунути відсутність періодичного перегляду законності ув'язнення на стадії судового розгляду. У справі *Shalimov v. Ukraine* (no. 20808/02, 4 березня 2010 року) Суд відхилив скаргу заявника за пунктом 4 статті 5 Конвенції з такої підстави:

«57. Суд також зазначає, що відповідне національне законодавство передбачало юридичні засоби захисту, що принаймні в теорії були ефективними. А саме заявник мав право ініціювати судовий перегляд тримання його під вартою, а суди були правомочні ухвалити рішення про його звільнення, замінивши тримання під вартою на інший запобіжний захід. Ураховуючи те, що заявник не скористався цими засобами юридичного захисту, Суд не може оцінювати, чи відповідає клопотання заявника про звільнення вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції і, виходячи з обставин цієї справи, Суд не може оцінити ефективність існуючих засобів юридичного захисту на практиці. Таким чином, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції» (пункт 39 рішення).

Справді, в тих випадках, коли заявник намагався домогтися судового перегляду свого ув'язнення і його клопотання було фактично розглянуто, Суд розглядав питання того, чи узгоджувалося відповідне національне законодавство, *in concreto*, з вимогами пункту 4 статті 5 Конвенції. У справах проти України Суд, наприклад, визнавав надмірні затримки в розгляді клопотань про звільнення (див., серед іншого, *Kharchenko*, цит. вище, § 86), нерозгляд відповідних аргументів заявників (див., серед іншого, *Svershov v. Ukraine*, no. 35231/02, § 71, 27 листопада 2008 року) та відмови в розглядах наступних клопотань заявника про звільнення (див. *Yeloyev v. Ukraine*, no. 17283/02, § 65, 6 листопада 2008 року) (пункт 40 рішення).

У світлі наведеного вище Суд підкреслив, що стверджуване порушення пункту 4 статті 5 Конвенції в цій справі не є результатом самовільних чи випадкових дисфункцій / збоїв, а скоріше за все відбувається через систематичну відсутність доступу до ефективної процедури судового перегляду (див. *Molodorych v. Ukraine*, цит. вище, § 104). У таких випадках було б надмірно формально вимагати, щоб заявник упродовж безперервного періоду ув'язнення окремо скаржився на кожний конкретний наслідок недоліку цього протягом шести місяців із моменту відповідної події (пункт 41 рішення).

Із цього випливає, що для цілей скарги за пунктом 4 статті 5 Конвенції шестимісячний період у цій справі не розпочався окремо від судових рішень 19 жовтня 2010 року, 30 травня і 14 вересня 2011 року. Як зазначено вище, з урахуванням того, що всі згадані рішення були ухвалені в межах одного провадження, стосувались ув'язнення одного правового характеру, а скарги заявника стосувались загальних недоліків системи судового перегляду ув'язнення в Україні, Суд дійшов висновку, що оскільки скарга стосувалася рішення суду 19 жовтня 2010 року, то вона не могла бути відхилена як така, що подана поза межами строку (пункт 42 рішення).

Висновок стосовно прийнятності

Установивши, що заявник дотримав шестимісячний строк, Суд також зазначив, що скарги за пунктами 1 та 4 статті 5 Конвенції не були явно необґрунтованими чи неприйнятними з інших підстав, зазначених у статті 35 Конвенції. Тому вони були визнані прийнятними (пункт 43 рішення).

По суті

Пункт 1 статті 5 Конвенції

Суд раніше в багатьох справах встановлював, що продовжуване ув'язнення заявників після завершення розслідування в їхніх кримінальних справах характеризувалося відсутністю достатніх правових підстав чи чітких правил регулювання їхньої ситуації (див., серед іншого, *Yeloyev v. Ukraine*, цит. вище, § 50). Суд уже встановлював порушення пункту 1 статті 5 Конвенції в низці справ стосовно практики тримання обвинувачених під вартою лише на основі факту того, що обвинувальний акт було передано до суду першої інстанції. Суд зазначав, що така практика є несумісною з принципами правової визначеності та захистом від свавілля (див. *Kharchenko v. Ukraine*, цит. вище, § 71). Тому період тримання заявника під вартою з 13 по 19 жовтня 2010 року не був сумісним з пунктом 1 статті 5 Конвенції (пункт 46 рішення).

Суд далі відзначив, що хоча 19 жовтня 2010 року районний суд підтримав обрання заявникові запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, він не зазначив кінцевого строку цього заходу і не обґрунтував свого рішення. Це залишило заявника у стані невизначеності щодо підстав його ув'язнення після цієї дати. У зв'язку із цим Суд нагадав, що відсутність будь-якого обґрунтування судів у своїх рішеннях про санкціонування тримання під вартою на тривалий період є несумісним з принципом захисту від свавілля, закріпленим у пункті 1 статті 5 Конвенції (там само, § 75) (пункт 47 рішення).

Тому було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції щодо періоду з 13 жовтня 2010 року (пункт 48 рішення).

Пункт 4 статті 5 Конвенції

ЄСПЛ підкреслив, що в межах оскаржуваного періоду заявник не мав можливості домогтися судового перегляду законності свого ув'язнення з моменту завершення розслідування (29 вересня 2010 року) і до судового засідання 19 жовтня 2010 року, оскільки розгляд будь-якого такого клопотання був відкладений до проведення судового засідання (див. *Kharchenko v. Ukraine*, цит. вище, § 86). Після цього законність тримання заявника під вартою була розглянута національними судами 19 жовтня 2010 року, під час судового засідання в суді першої інстанції, та 30 травня і 14 вересня 2011 року. Проте ухвалені в результаті рішення не повною мірою відповідали вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції (пункт 52 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що в інших розглянутих ним аналогічних справах він зіштовхувався з проблемою нездатності національних судів надати адекватну відповідь на аргументи заявників стосовно необхідності їхнього звільнення (див. *Kharchenko*, цит. вище, § 100). Аналогічно в цій справі національні суди просто зазначили про відсутність підстав для звільнення заявника, не надавши жодного пояснення і не здійснивши жодного аналізу конкретних обставин заявника (там само, § 85). У світлі цих висновків Суд не визнав за необхідне розглядати інші твердження

заявника щодо цього тією мірою, якою вони охоплюються пунктом 4 статті 5 Конвенції (пункт 53 рішення).

ЄСПЛ вважав, що було порушено пункт 4 статті 5 Конвенції.

Висновок

Порушення пунктів 1 та 4 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

KUZMINA AND OTHERS v. Russia (№ 66152/14 та інших 8 заяв – див. Додаток до цього рішення)

Обставини справи

Заявники були засуджені за вчинення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних речовин після того, як на підставі розпорядження Федеральної служби з боротьби з наркотиками були проведені контрольовані закупки. У кожній зі справ заявники в національних судах висували аргументи на користь визнання факту провокації, проте це не мало успіху.

Оцінка Суду

Заяви за пунктом 1 статті 6 Конвенції були оцінені за змістовим та процесуальним критеріями підбурювання.

Змістовий критерій

У цій справі застосовувалася практика, на основі якої рішення про контрольовану закупку було ухвалено відповідно до стверджуваного спонтанного надання приватним джерелом інформації, яке надалі діяло в ролі покупця під час контрольованої закупки і незалежність якого від поліції в подальшому не була перевірена судом. З урахуванням важливості проведення розмежування між скаргою, поданою окремою особою, та інформацією від працівника поліції чи інформатора, особи, які діяли в ролі покупців під час зазначених контрольованих закупок, зіштовхувались із значним ризиком розширення їхньої ролі до ролі агентів-провокаторів, що могло б призвести до порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Крім цього, у всіх цих заявах поліція, отримавши інформацію від своїх джерел, безпосередньо перейшла до контрольованої закупки, не розглядаючи інших слідчих дій для перевірки підозр у тому, чи були заявники продавцями наркотиків.

На основі матеріалів справи було складно дійти висновку про те, що слідчі органи мали достатньо підстав підозрювати заявників у збуті наркотичних речовин. Неофіційний та раптовий спосіб, у який було ухвалено рішення про проведення контрольованої закупки, та сама її реалізація призвели до припущення Суду про те, що провокація, яка справді мала місце в цій справі, була результатом небездоганної процедури санкціонування контрольованих закупок. Для їх проведення були ухвалені звичайні адміністративні рішення органів, що і проводили такі слідчі дії; такі рішення містили надто обмежену інформацію стосовно причин та цілей запланованої контрольованої закупки; окрім того, такі дії не були предметом подальшого судового чи іншого незалежного нагляду. Законодавчої вимоги обґрунтовувати таке рішення не існувало.

Процесуальний критерій

Упродовж усього судового розгляду заявники вказували, що їх було спровоковано на вчинення кримінальних правопорушень. Відповідно, в кожному випадку національні суди мали обов'язок розглянути твердження про провокацію.

Однак національні суди в кожній зі справ надали лише обмежену оцінку твердженням заявників про провокацію, не дослідивши підстави операції під прикриттям (проведення негласної слідчої (розшукової) дії) та пов'язані з нею обставини, проігнорувавши твердження заявників про чинення тиску з боку правоохоронців під час поліцейської операції. У жодній із цих справ слідчі органи не довели чи не мали доводити попередню наявність намірів заявників на вчинення кримінальних правопорушень на час, коли інформатор почав співпрацювати з поліцією. У тих випадках, коли впродовж судового розгляду певна інформація не була розголошена з підстав конфіденційності, суди не забезпечили того, щоб уся відповідна інформація стосовно розгляду питання провокації була надана суду чи перевірена у змагальному порядку, та не надали достатніх причин для відмови в цьому всупереч вимогам статті 6 Конвенції.

У цілому

Ці недоліки операцій під прикриттям (проведення негласних слідчих (розшукових) дій) та незабезпечення судами ефективного судового перегляду тверджень про провокацію були результатом відсутності нормативно-правового регулювання, яке б передбачало гарантії проти зловживань під час проведення контрольованих закупок. Структурний характер цієї проблеми вже констатовано в практиці Суду (*Veselov and Others v. Russia*, 23200/10, et al., 2 жовтня 2012 року; *Lagutin and Others v. Russia*).

Висновок: порушення.

Стаття 46 Конвенції: Суд уже вказував на необхідність вжиття заходів загального характеру задля вирішення структурної проблеми, що лежить в основі справ щодо провокації (*Lagutin and Others; Nosko and Nefedov v. Russia*), проте без конкретних вказівок за статтею 46 Конвенції. Однак встановлення порушення у зв'язку з подальшими подіями порушує питання того, чи були вони достатніми.

У грудні 2020 року ЄСПЛ ухвалив 20 рішень за 121 схожою індивідуальною заявою. Обставини більшості цих справ виникли після вжиття заходів загального характеру, на які посилався Уряд держави-відповідача. Ця проблема має мультифакторні наслідки, що перебувають поза межами порушення принципу справедливого суду. Обсяг проблеми може вбачатись із того факту, що значна частина всіх засуджених в Росії ув'язнена за вчинення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних речовин. Це продовжує мати значний негативний вплив на низку інших прав у Росії, наприклад, переповненість установ виконання покарань, що призводить до порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами ув'язнення чи переведення.

З урахуванням наведеного Суд, відзначаючи вжиті до цього часу спроби російською владою, зокрема Верховним судом, з покращення розгляду тверджень про провокацію на національному рівні, нагадуючи про те, що вибір засобів перебуває в межах повної

свободи розсуду держави-відповідача, на підставі статті 46 Конвенції визнав за доцільне вказати, що вимагається подальша реформа чинної нормативно-правової бази.

За усталеною практикою Суду надання дозволу на проведення контрольованих закупок та схожих операцій під прикриттям (негласних слідчих (розшукових) дій) має надаватись органом, відокремленим від того органу, який проводить такі операції. Роль санкціонуючого незалежного органу полягає в перевірці існування достатніх підстав для запланованої операції, яка має бути виправдана конкретними та детальними міркуваннями запитуючого органу. Цей же орган також має здійснювати нагляд за проведенням операції або забезпечувати, щоб матеріали справи містили достатньо інформації для того, щоб інший незалежний орган, зрештою, суд, міг провести цілеспрямований перегляд, аби виключити можливість провокації чи інших порушень закону. У різних правових системах ці повноваження можуть бути покладені на органи прокуратури чи суду або, що рідше, на іншу вищу за посадою особу, наприклад, керівника національної служби / агентства з внутрішніх справ.

Стосовно санкціонування контрольованих закупок прокурорами впровадження такого механізму справді мало наслідком вирішення схожих проблем у деяких країнах (Румунія, Литва, Латвія, Молдова). Проте немає впевненості в тому, що такі реформи можуть бути успішно відтворені в російській правовій системі.

З іншого боку, Суд підкреслив зв'язок між попереднім розглядом підстав проведення операцій під прикриттям та подальшою здатністю суду ефективно розглядати твердження про провокацію. Із цієї причини Суд дійшов висновку, що санкціонування таких операцій судом може посилити ефективність перегляду на обох стадіях: під час досудового розслідування і, відповідно, під час розгляду кримінальної справи по суті. Впровадження такого санкціонування судом мало наслідком вирішення схожої проблеми, до прикладу, в Португалії. У зв'язку із цим для деяких слідчих дій, таких як обшук житла та зняття інформації з телекомунікаційних мереж, дозвіл суду за законодавством Росії вже вимагався. Тому інституційні та процесуальні міркування дозволяють припустити, що повноваження суду можуть бути розповсюджені й на надання дозволів та проведення операцій під прикриттям у такий самий спосіб. У цьому випадку національні суди могли б належним чином провести розгляд тверджень про провокацію згідно зі стандартами Конвенції.

Тобто ЄСПЛ визнав доцільним уточнити, що російська нормативно-правова база стосовно проведення оперативно-розшукових дій має бути змінена задля того, щоб запровадити чітку та передбачувану процедуру надання судовим органом дозволу на проведення операцій під прикриттям, таких як контрольована закупка та оперативні експерименти, яка б надавала ефективні гарантії від зловживань (див. також *Lagutin and Others v. Russia*, [6228/09](#) et al., 24 квітня 2014 року, *Legal Summary*, *Nosko and Nefedov v. Russia*, [5753/09](#) та [11789/10](#), 30 жовтня 2014 року).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 20 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

OMDAHL v. Norway (№ 46371/18)

Обставини справи

Справа стосувалася питання того, чи є сумісним управління і поділ майна померлої особи між його спадкоємцями впродовж 22 років і 4 місяців із вимогою «розумного строку» за статтею 6 Конвенції.

Спадкодавець створив масштабний бізнес у сфері судноплавства, мав значну кількість нерухомого майна, декілька компаній, заводів та кораблів. На Багамських островах з'явилась можливість довірчого управління впродовж періоду управління, і було розпочато та врегульовано низка спорів між спадкоємцями. Період управління тривав 22 роки та 4 місяці.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявник скаржився на те, що тривалість строку, необхідного для управління нерухомим майном, не відповідає вимозі «розумного строку» за цією статтею Конвенції.

Оцінка Суду

Щодо застосовності статті 6 Конвенції

ЄСПЛ зауважив, що Уряд не заперечував проти застосовності статті 6 Конвенції. Крім цього, національні суди обох рівнів установили, що це положення застосовувалося до управління майном, і не було жодної інформації про те, що Уряд заперечував проти її застосовності в національних судах. Суд усе ще зобов'язаний розглянути це питання, оскільки воно стосується його юрисдикції *ratione materiae* (див., до прикладу, *Selmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 67259/14, § 27, 9 лютого 2017 року) (пункт 46 рішення).

Питання того, чи є застосовною стаття 6 Конвенції до управління нерухомим майном і схожих видів проваджень, залежить від їхніх характеристик та відповідних положень національного законодавства. Оскільки сторони навели характеристики адміністративного провадження у своїй справі, вони, як видається, містять поєднання спірних і неоспорюваних елементів після того, як були розпочаті (див., *mutatis mutandis*, *Siegel v. France*, no. 36350/97, § 33, ECHR 2000-XII та *Zongorová v. Slovakia*, no. 28923/06, 19 січня 2010 року). Крім того, як стверджував Уряд, у деяких відношеннях вони можуть мати елементи «послуги» спадкоємцям та альтернативу тому, щоб спадкоємці ділили нерухоме майно у приватному порядку. Водночас публічне адміністративне провадження може бути порушене спадкоємцями саме тому, що між ними виникають спори про права на нерухоме майно, і в цьому відношенні вирішальне значення матиме результат адміністративного провадження. Тому Суд вважає, що немає підстав для вилучення їх з-під контролю за статтею 6 Конвенції, а тому скарга не є неприйнятною *ratione materiae*. Ще одне питання полягало в тому, що при застосуванні до них усталеної практики Суду стосовно «розумного строку» варто враховувати

характеристики конкретного провадження, на яке була подана скарга (див. пункт 55 цього рішення) (пункт 47 рішення).

Суд далі відзначив, що заява не була ані необґрунтованою, ані не неприйнятною з будь-яких інших підстав, зазначених у статті 35 Конвенції. Тому її було визнано прийнятною (пункт 48 рішення).

Період, який узято до уваги

Ця справа стосувалась управління нерухомим майном померлої особи впродовж 22 років і 4 місяців з моменту ініціювання до завершення та поділу майна (див. пункти 8 та 19 цього рішення). Водночас, як пояснили національні суди, це управління створило межі, відповідно до яких низка правових спорів була вирішена шляхом різних процедур їх врегулювання (див. пункт 31 цього рішення). Суд вважає, що це є важливим аспектом провадження, стосовно якого подана скарга, який він візьме до уваги при наступній оцінці (порівняйте, *mutatis mutandis*, *Gilligan v. Ireland*, no. 55276/17, §§ 45–46, 18 березня 2021 року) (пункт 54 рішення).

Розумність тривалості провадження

Застосовуючи зазначений вище критерій усталеної практики Суду до періоду управління майном, Суд погоджується з аргументом Уряду, що оскільки управління майном померлого відповідно до національного законодавства є видом провадження, яке буде продовжуватись, допоки не будуть вирішені спори, відповідність загального часу, витраченого на управління майном, вимозі «розумного строку» за пунктом 1 статті 6 Конвенції має розглядатися з урахуванням цього. Це пояснюється тим, що хоча заявник скаржився на загальний строк управління майном і національні суди визнали, що управління підпадає під сферу дії статті 6 Конвенції (див. пункт 26 цього рішення), цей процес, як такий – як сторони описували його функціонування в національному праві – не на всіх його етапах має характеристики «визначення ... цивільних прав» (див. пункт 47 цього рішення). Водночас заявник конкретно не скаржився на тривалість будь-якого з низки проваджень з вирішення спорів під час періоду управління майном незалежно від того, чи стосувалися вони скарг або дій щодо управління майном чи між спадкоємцями. Суд попередньо також не отримував будь-яких скарг від заявника на тривалість провадження стосовно будь-якого спору. У такому разі критерії за усталеною практикою Суду, зокрема такі, як критерій стосовно того, що було поставлено на карту для заявника «у спорі» (див. пункт 51 цього рішення), мають відповідно застосовуватись у спосіб, адаптований до цієї скарги заявника (пункт 55 рішення).

Суд далі відзначив, що скарга заявника за статтею 6 Конвенції в контексті використання ним національних засобів правового захисту була предметом детальної оцінки національними судами на двох рівнях юрисдикції (див. пункти 18–42 цього рішення). Як Міський суд, так і Вищий суд добросовісно застосовували відповідні критерії, що впливають з усталеної практики Суду, і остаточне рішення Вищого суду по суті є природною точкою фокусу для Суду в застосуванні своєї наглядової функції (пункт 56 рішення).

Складність справи

Виходячи зі складності справи, Суд підкреслив, що Вищий суд визнав управління майном виключно складним. Мали місце значні активи та кількість спорів які, зокрема, вплинули на можливості відчуження майна. Суд також вказав, що декілька спорів за своїм характером були складними та стосувалися таких питань, як право на розподіл активів у натурі, конвертація активів у готівкові кошти та продаж акціонерних часток (див. пункти 10 та 14 цього рішення). Крім того, Вищий суд узяв до уваги те, що декілька відчужень було важко здійснити і що фінансова криза також зіграла в цьому роль (див. пункт 37 цього рішення). До того ж це довірче управління створило складні питання та вимагало значного часу для оподаткування (див. пункт 38 цього рішення) (пункт 57 цього рішення).

Суд не встановив, що заявник надав будь-які докази допущення Вищим судом помилки у своїх висновках або надав докази, щоб поставити під сумнів те, що управління майном було особливо складним питанням. Суд відзначає, що спори стосовно пріоритетної вимоги, що належить двом спадкоємцям, на які заявник особливо вказав як на причину для управління майном упродовж такого значного часу, були одним з основних аспектів, що вплинули на загальний час управління майном (див. пункти 10–15 цього рішення), проте при цьому варто мати на увазі, що заявник конкретно не скаржився на тривалість провадження, в ході якого врегульовувалися ці спори (див. пункт 10 цього рішення). Так само Суд не вбачив жодних підстав для критики рішення Вищого суду від 23 жовтня 1997 року по суті незалежно від того, які наслідки воно могло мати для ходу провадження стосовно майна (пункт 30 цього рішення) (пункт 58 цього рішення).

Поведінка органів влади та заявника

Повертаючись до поведінки органів влади та заявника, Суд підкреслив, що Вищий суд, розпочавши свій розгляд із поведінки органів влади, відзначив, що заявник не стверджував, що мали місце певні періоди повної бездіяльності за винятком часу, витраченого на вирішення питань, пов'язаних із фондом (див. пункт 39 цього рішення). Разом із тим варто зауважити, що вищезгаданий довірчий фонд було виявлено лише у 2002 році, після спливу майже 10 років початку управління майном. Крім того, у Вищому суді не стверджувалося, що держава могла чи мала вжити конкретних практичних кроків або в ході розгляду різних спорів судами, або у зв'язку із загальною організацією управління майном. Сам Високий суд не міг зрозуміти, які інші суттєві кроки держава мала б вжити задля прискорення провадження, дійшовши, зокрема, висновку, що, як продемонстровано доказами, недостатність ресурсів прогресу в провадженні не перешкоджала. Він також відзначив, що суд з розгляду справ про спадкування намагався усунути труднощі, спричинені тривалими строками розгляду справ (див. пункти 39 та 41 цього рішення). Що стосується кількості спорів як таких, Суд підкреслив, що хоча сторони в національних судах не могли вказати число таких проваджень (див. пункт 31 цього рішення), Вищий суд усе ще посилався на значну кількість ухвал та рішень суду апеляційної інстанції, ухвалених упродовж декількох

років (див. пункт 30 цього рішення), що також свідчить про те, що кожна окрема така справа не вимагала необґрунтовано значного періоду (пункт 59 рішення).

ЄСПЛ також відзначив, що в більшості справ у подачі апеляційної скарги було відмовлено (див. пункти 13–15 цього рішення) і що у 2009 році Верховний суд надав вказівки з активного розгляду справи, хоча і не встановив порушення вимоги розгляду справи впродовж розумного строку (див. пункт 36 цього рішення) (пункт 60 рішення).

Що стосується поведінки заявника, Вищий суд відзначив, що хоча заявник та його спадкодавець не були найбільшими сторонами у спорі, але оскільки вони були пов'язані із низкою інших спорів, вони також здійснювали свої права згідно процесуального законодавства частково для того, щоб подати судові позови, частково для оскарження рішень до апеляцій, ухвалених не на їхню користь (див. пункт 40 цього рішення).

Крім того ЄСПЛ підкреслив, що декілька проваджень, порушених іншими спадкоємцями зокрема і до заявника, були успішними, що вказувало на наявність легітимного інтересу спадкоємців у вирішенні цих спорів (там само) (пункт 61 рішення).

ЄСПЛ не вважав, що заявник надав будь-які докази того, що Вищий суд помилився в питаннях доказів відносно цього критерію (навпаки, до прикладу, *Oliveira Modesto and Others v. Portugal*, no. [68445/10](#), §§ 70 та 72, 29 січня 2019 року, в якій Уряд не надав пояснень стверджуваним процесуальним недолікам та періодам бездіяльності). Так само і Суд, у світлі детального розгляду справи Вищим судом, впродовж якого фактично не було встановлено періоди бездіяльності, вбачає, що загальні міркування стосовно того, чи вказує сама тривалість на те, що бездіяльність таки мала місце, можуть призвести до відступу від оцінки Вищого суду в цій справі (пункт 62 рішення).

Що було поставлено на карту для заявника у спорі

Стосовно цього критерію, що впливає з усталеної практики Суду, ЄСПЛ, по-перше, нагадав, що ця скарга стосувалась не конкретного «спору», а управління майном в цілому (див. пункт 53 цього рішення). Тим не менше Вищий суд також застосував цей критерій до управління майном в цілому, хоча він не перебував в центрі його оцінки. В цілому він відзначив, що тип провадження та те, що поставлено на карту, не викликало особливих вимог з точки зору прогресу, із чим Суд погодився (див. також, *mutatis mutandis*, *Komanický v. Slovakia* (no. 2), no. [56161/00](#), § 108, 2 жовтня 2007 року). Крім того, суд з розгляду справ про спадкування декілька разів намагався зменшити труднощі шляхом тимчасових розподілів. Тому ця ситуація не була такою ж, як ситуація у справі *Kolasiński v. Poland* (no. [46243/99](#), 1 лютого 2005 року), в якій заявник був у ситуації відсутності доступу до фінансових коштів (див. пункти 26 та 35 цього рішення) (пункт 63 рішення).

Суд не вбачив жодних підстав для розгляду цього критерію іншим чином, хоча він відзначив, що значна кількість активів майна не лише суттєво ускладнили управління (див. пункт 56 цього рішення), але водночас мали наслідком те, що спадкоємці мали значні майнові інтереси в ньому (пункт 64 рішення).

Суд не вбачив підстав для висновку, що національні суди, застосовуючи відповідні критерії, що впливають з усталеної практики Суду, були помилковими, навіть якщо

управління майном зайняло надзвичайно тривалий час, а тому жодного порушення вимоги статті 6 Конвенції з підстав вимоги «розумного строку» не було (пункт 65 рішення).

Суд погодився з тим, що тривалість провадження виникла в результаті надзвичайних обставин, а не будь-яких недоліків в правовій чи процесуальній основі управління майном. У зв'язку із цим Суд взяв до уваги інформацію про те, що управління майном померлих осіб згідно внутрішнього процесуального режиму та практики зазвичай займає від одного до трьох років (див. пункт 28 цього рішення) (пункт 66 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 квітня 2021 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ZUSTOVIĆ v. Croatia (№ 27903/15)

Обставини справи

Ця справа стосувалась адміністративного та судового провадження щодо пенсії заявниці по інвалідності, в якому відповідний адміністративний суд, хоча й ухвалив рішення на її користь, відхилив вимогу про відшкодування судових витрат на основі Закону про адміністративні спори; цей закон (станом на час подій) передбачав, що кожна сторона у провадженні із судового перегляду повинна була нести свої витрати. Це положення пізніше було визнане Конституційним судом таким, що суперечило Конституції Хорватії.

Заявниця зіслалася на пункт 1 статті 6 Конвенції та скаржилася, що її право на справедливий суд було порушено у зв'язку з неможливістю отримати відшкодування судових витрат у межах процедури судового перегляду, за результатами якого національні суди ухвалили рішення на користь заявниці.

Оцінка Суду

ЄСПЛ знову нагадав, що покладення значного фінансового тягаря після завершення провадження може становити собою обмеження права на справедливий суд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. *Stankov v. Bulgaria*, no. 68490/01, § 54, 12 липня 2007 року, в якій заявника було зобов'язано сплатити судові витрати, та *Klauz v. Croatia*, no. 28963/10, § 77, 18 липня 2013 року, в якій заявника було зобов'язано відшкодувати витрати на представництво держави прокуратурою, які мали б виплачуватися з державного бюджету). Покладення такого фінансового тягаря може також становити втручання у право на мирне володіння своїм майном за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (див. *Perdigão v. Portugal* [ВП], no. 24768/06, §§ 57–62, 16 листопада 2010 року, в якій компенсація заявникові у зв'язку з експропріацією була повністю охоплена сумою судових витрат, які він мав сплатити; *Klauz*, цит. вище, §§ 108–110, та *Cindrić and Bešlić v. Croatia*, no. 72152/13, §§ 91–92, 6 вересня 2016 року, які стосувалися рішення про покладення обов'язку відшкодування витрат за представництво держави прокуратурою на заявника) (пункт 98 рішення).

Постфактум відмова у відшкодуванні власних витрат заявника у спорах з державою, що виникли в результаті дій, вчинених при реалізації публічних повноважень, може також становити собою обмеження права на доступ до суду та/або втручання у майнові права. У таких справах, де рішення було ухвалено на користь заявників, але тим не менше на них було покладено власні судові витрати, Суд встановлював або порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див. *Musa Tarhan v. Turkey*, no. 12055/17, §§ 71–89, 23 жовтня 2018 року), або пункту 1 статті 6 Конвенції (див. *Černius and Rinkevičius v. Lithuania*, nos. 73579/17 та 14620/18, §§ 65–74, 18 лютого 2020

року) в тому розумінні, що в таких справах встановлення порушення обох статей Конвенції також є можливим (див. пункт 98 цього рішення) (пункт 99 рішення).

У контексті таких спорів Суд у справі *Černius and Rinkevičius* також зіслався на загальніший принцип про те, що ризик будь-якої помилки, допущеної державним органом, має покладатись на саму державу і помилки не мають виправлятися за рахунок осіб, яких це стосується (там само, § 71, див. також *Beinarovič and Others v. Lithuania*, nos. 70520/10 і 2 інших, § 140, 12 червня 2018 року, та *Radchikov v. Russia*, no. 65582/01, § 50, 24 травня 2007 року). ЄСПЛ далі дійшов висновку, що відмова національних судів у відшкодуванні заявникам судових витрат, понесених в ході адміністративного провадження, в якому вони оскаржували накладення державною інспекцією з праці штрафів і за результатами якого вони домоглися скасування цих рішень як необґрунтованих, становило порушення їхнього права на доступ до суду, і тому порушення пункту 1 статті 6 Конвенції незалежно від сум цих витрат (там само, § 74). Водночас витрати не мають бути понесені безвідповідально чи без належного обґрунтування (див. *Stankiewicz v. Poland*, no. 46917/99, § 75, ECHR 2006-VI) (пункт 100 рішення).

Відповідні принципи, що впливають з усталеної практики Суду та стосуються права на доступ до суду, наведені у справі *Zubac v. Croatia* ([ВП], no. 40160/12, §§ 76–86, 5 квітня 2018 року). Крім того, обмеження права на доступ до суду не буде сумісним з пунктом 1 статті 6 Конвенції у разі, якщо воно не переслідує легітимну мету і не існує розумної пропорційності між використаними засобами та переслідуваною метою (там само, § 78) (пункт 101 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що відмова адміністративного суду міста Рієки у присудженні заявниці відшкодування судових витрат у провадженні із судового перегляду впливала зі статті 79 Закону про адміністративні спори, зміненого у 2012 році, який на час подій в цій справі передбачав, що кожна сторона процедури судового перегляду має нести власні витрати (див. пункти 19 та 42–43 цього рішення) (пункт 103 рішення).

Рішенням від 27 вересня 2016 року Конституційний суд Хорватії визнав це положення таким, що суперечить Конституції (див. пункти 29 та 48 цього рішення).

Ухвалюючи таке рішення, Конституційний суд визначив норму оскаржуваного положення як обмеження права на доступ до суду та встановив, що воно не відповідало легітимній меті (див. пункт 48 цього рішення). Зокрема, Конституційний суд вказав, що процедури судового перегляду, спричинені незаконними діями чи рішеннями держави або державних органів, не можуть бути справедливими, якщо держава, як сторона, яка програла, не сплатить судові витрати позивачам у провадженні (там само) (пункт 104 рішення).

З урахуванням своєї усталеної практики із цього питання (див. пункти 96–101 цього рішення) Суд не вбачив підстав для сумніву у висновках Конституційного суду про те, що це положення становило обмеження права на доступ до суду (пункт 105 рішення).

Щодо легітимної мети Суд нагадав, що ця справа стосувалася спору з державою, що виник унаслідок дій, вчинених на реалізацію своїх публічних повноважень (див. пункти

99–100 та 102 цього рішення). У таких спорах перекладання державою витрат з виправлення своїх помилок задля захисту власних фінансових інтересів суперечить усталеному принципу про те, що ризик будь-якої помилки, допущеної державою, має покладатися на саму державу (див. пункт 100 цього рішення). Тому Суд не вбачив підстав не погодитися з висновком Конституційного суду, що відповідні положення не переслідували легітимну мету і що в разі програшу справи саме держава має нести тягар витрат у провадженні (див. пункт 48 та 104 цього рішення) (пункт 106 рішення).

Уряд висловив сумніви в тому, чи справді заявниця зазнала будь-яких витрат на своє юридичне представництво, оскільки її адвокатом був її ж син (див. пункти 2, 10 та 94 цього рішення) (пункт 107 рішення).

У цьому аспекті Суд відзначив, що на більш пізньому етапі процедури судового перегляду адміністративний суд міста Рієки присудив заявниці відшкодування судових витрат на своє юридичне представництво адвокатом на цій стадії провадження. Суд зробив це навіть незважаючи на те, що її представляв син, тобто не ставив під сумнів те, чи справді вона понесла ці витрати (див. пункт 30 цього рішення). Цей суд присудив їй такі самі витрати в ході паралельної процедури судового перегляду проти Фонду страхування здоров'я Хорватії, в якому заявницю також представляв її син (див. пункт 36 цього рішення) (пункт 108 рішення).

У зв'язку із цим Суд повторив, що, за своєю усталеною практикою, розвинутою в контексті статті 41 Конвенції, яку він визнав рівною мірою релевантною для розгляду цієї скарги по суті, заявник вважається таким, який поніс судові витрати, якщо він їх оплатив або був зобов'язаний оплатити внаслідок юридичного чи договірної зобов'язання (див., до прикладу, *Hajnal v. Serbia*, по. 36937/06, § 154, 19 червня 2012 року) (пункт 109 рішення).

Стосовно аргументу Уряду про те, що заявниця могла звернутися до відповідних органів влади з проханням про надання правової допомоги (див. 95 цього рішення), Суд підкреслив, що з урахуванням її аргументу у відповідь та відповідного законодавства (див. пункти 53–54, 90 цього рішення) вона не мала б на це права. Що стосується ще одного аргументу Уряду про те, що заявниця могла б просити Хорватську асоціацію адвокатів призначити їй адвоката для представництва *pro bono* (див. пункт 95 цього рішення), Суд відзначив, що це б не перервало тридцятиденний строк для звернення з позовом про судовий перегляд (див. пункти 46 та 54 цього рішення). Тому малоймовірно, що навіть якщо б її прохання було розглянуто вчасно, часу, що лишився, було б достатньо для встановлення контакту з адвокатом та належної підготовки ним позову (пункт 110 рішення).

З огляду на наведене (пункти 96–110 цього рішення) ЄСПЛ встановив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції в цій справі.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

YEVDOKIMOV v. Ukraine (№ 24635/14)

Обставини справи

Заявник скаржився на нерозкриття стороні захисту рішень суду про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів щодо заявника, а також на те, що як докази проти нього були допущені показання свідків, які не були присутні в суді. Заявник посилався на пункт 1 та підпункти «b» та «d» пункту 3 статті 6 Конвенції.

У жовтні 2010 року СБУ розпочала проведення оперативно-розшукової діяльності (розслідування під прикриттям) стосовно заявника, який на час подій обіймав посаду слідчого. У зв'язку із цим 26 жовтня 2010 року Голова Харківського обласного апеляційного суду (далі – Апеляційний суд) надав дозвіл на прослуховування мобільного телефону заявника. Така інформація могла бути отримана від різних документів з матеріалів справи, проте текст цього рішення до відома заявника доведено не було. Видається, що це рішення було єдиним, яке надавало дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів стосовно заявника.

Розслідування під прикриттям стосувалося тверджень про взяття хабаря заявником від Н. Р. Відповідні події, наведені в рішенні суду, розгорталися таким чином.

Сини Н. Р. підозрювались у вчиненні крадіжки. Заявник запропонував їм та їй, що він не буде порушувати кримінальне провадження в обмін на хабар. Н. Р., починаючи із жовтня 2010 року, сплачувала декілька частин хабаря заявникові через свого знайомого Л., проте далі, зіштовхнувшись із фінансовими труднощами, поскаржилася на дії заявника до СБУ. Остання ініціювала щодо заявника проведення оперативно-розшукових заходів. Розмови заявника та Н. Р. були записані.

19 січня 2011 року Н. Р. подала офіційну скаргу до СБУ. Того ж дня слідчий СБУ порушив кримінальне розслідування та офіційно розпочав досудове розслідування за фактом підозри в хабарництві.

Того ж дня слідчий СБУ у присутності свідків Г. та К. (які не були присутні під час наступного судового розгляду, див. пункт 17 (с) нижче) позначив декілька банкнот речовиною, видимою лише при ультрафіолетовому освітленні, та дав їх Н. Р. Наступного дня – 20 січня 2011 року – у присутності двох інших свідків (які пізніше давали показання в ході судового розгляду) СБУ знайшла позначені гроші в туалеті на підлозі відділку міліції, де працював заявник. Гроші були знайдені в сумці, в якій прибиральниця цього відділку зберігала свій змінний одяг. Н. Р. вказала, що заявник просив її покласти хабар туди для того, щоб уникнути контакту з готівкою. Заявника було затримано.

У рамках наступного розслідування СБУ передала до прокуратури записи та розшифровки розмов заявника з Н. Р. та Л. з метою їх подальшого використання у кримінальному провадженні проти заявника. СБУ зазначила, що записи проводились із 26 жовтня по 30 грудня 2010 року та з 4 по 19 січня 2010 року та що матеріали були розсекречені і більше не були таємницею. 8 квітня 2011 року матеріали були офіційно

долучені до матеріалів кримінальної справи заявника (в тому розумінні, що вони були відкриті для вивчення стороною захисту після завершення розслідування).

Під час наступного кримінального розслідування заявник та його захисники неодноразово клопотали та отримували доступ до матеріалів справи. Вони також вивчали матеріали справи після завершення розслідування. Не було жодних вказівок на те, що у зв'язку із цим вони зверталися з будь-якими клопотаннями чи заявами стосовно записів.

В обвинувальному акті, направленому до Нововодолазького районного суду, прокурор посилався на показання понятих Г. і К., опис позначених банкнот і клопотав про виклик цих свідків до суду.

У ході судового розгляду заявник себе винним не визнавав та стверджував, що Н. Р. вчинила наклеп на нього задля уникнення її синами кримінальної відповідальності. Що стосується передач грошей наприкінці 2010 року, заявник заперечував, що брав у них будь-яку участь. Щодо стверджуваної передачі грошей у відділку міліції заявник вказував на відсутність жодних доказів того, що ці кошти були призначені для нього чи що він коли-небудь їх торкався.

Суд першої інстанції неодноразово викликав понятих Г. та К. до суду, проте вони не з'являлися. Суд зобов'язав міліцію встановити їхнє місцезнаходження і принаймні чотири рази застосувати до них привід. 28 липня 2011 року міліція повідомила, що місцезнаходження свідків за вказаними ними адресами в місті Харкові встановити не вдалося. 27 жовтня 2011 року міліція повідомила, що ці свідки були призвані на військову службу та демобілізовані у квітні 2011 року.

19 квітня 2012 року заявник клопотав перед судом про отримання рішення Голови Апеляційного суду від 26 жовтня 2010 року про надання дозволу на прослуховування мобільного телефону заявника (*«снятие информации с каналов связи»*) разом з іншими рішеннями, якими було надано дозвіл на запис його особистих розмов (*«применение иных технических средств получения информации»*).

Заявник послався на інформацію, що містилась у листах СБУ до прокуратури та підкреслив, що згідно із цими листами відповідні матеріали більше не були таємними. Голова суду, як видається, надав дозвіл лише на прослуховування телефону. Заявник стверджував, що згідно з відповідними положеннями Закону про оперативно-розшукову діяльність та постановою Пленуму ВСУ від 28 березня 2008 року стосовно процедури, яка має використовуватись при санкціонуванні оперативно-розшукових заходів, прослуховування каналів зв'язку та спостереження за допомогою інших технічних засобів (поза каналами зв'язку) є окремими заходами спостереження, і для кожного з них вимагається окремий дозвіл суду. З листів СБУ вбачалося, що було надано лише один дозвіл, він стосувався прослуховування телефону й не охоплював інших заходів.

Заявник стверджував, що все це свідчило про незаконний спосіб отримання таких записів, і вони мають бути визнані недопустимими доказами.

Того ж дня суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви заявника про розкриття. Він вказав на відсутність необхідності запитування цих матеріалів, оскільки

суд не мав сумнівів у тому, що слідчі органи виконали свої обов'язки в межах досудового розслідування у правильний та законний спосіб (*«нет сомнений в правильности и законности исполнения своих служебных обязанностей органом досудебного следствия при расследовании настоящего уголовного дела»*).

22 травня 2012 року суд першої інстанції визнав заявника винним у хабарництві за обставин, наведених у пунктах 7 та 9 вище, та призначив покарання у вигляді 6 років позбавлення волі. Суд послався на такі докази:

(а) судові показання Н. Р., її дорослої доньки та синів, які описали обставини справи так, як наведено в пунктах 7 та 9;

(б) судові показання понятих, які 20 січня 2011 року були присутні під час особистого обшуку заявника, обшуку його кабінету та туалету, де були знайдені позначені банкноти;

(в) досудові показання понятих Г. та К., які 19 січня 2011 року бачили, як позначали банкноти, що мали використовуватися для хабаря, та як слідчий фіксував цей процес у звіті;

(г) допит двох працівників обслуговуючого персоналу відділку міліції, які зберігали змінний робочий одяг в сумці (що в свою чергу зберігалась у туалеті), в якій були знайдені позначені гроші. Вони заперечували, що клали ці гроші до сумки або знали про них;

(д) показання знайомого заявниці Л., який під час двох передач грошей наприкінці 2010 року отримував їх від Н. Р. і передав заявникові, та А., який був присутнім на одній такій передачі. Свідки вказували, що їм нічого не було відомо про характер угод;

(е) звіти слідчих про позначення грошей та їхнє знайдення у відділку міліції в присутності понятих та висновку судово-медичного експерта, що підтверджував наявність флуоресцентної рідини на вилучених банкнотах;

(ж) аудіо- та/або відеозаписи телефонних та особистих розмов між Н. Р., заявником та його знайомим Л. в листопаді та грудні 2010 року та 19 січня 2011 року, які відтворювались під час судового розгляду і в яких заявник не впізнав свого голосу, проте Н. Р. впізнала його як особу, яка з ним говорила. Згідно з коротким викладом справи судом першої інстанції ці записи містили розмови стосовно непред'явлення обвинувачення синам Н. Р. та передачі нею грошей заявникові;

(з) висновки судового медичного експерта про ідентифікацію голосу на записах як такого, що належить заявникові.

У своїй апеляційній скарзі заявник відзначив низку неузгодженостей у показаннях Н. Р., зокрема щодо дати та часу, коли вона контактувала з СБУ. Згідно з версією подій, наведеною у вироку суду, вона вперше офіційно поскаржилася до СБУ 19 січня 2011 року. Проте у зв'язку із цим залишалося відкритим питання про те, хто і як проводив записи розмов у листопаді та грудні 2010 року. Крім того, була розбіжність між точним часом подачі першої скарги Н. Р. 19 січня 2011 року, яка вказала, що подала її близько 10-ї ранку, в той час як згідно із записами СБУ та звітами, підписаними понятими Г. та К., це мало місце близько 8-ї ранку. Для того щоб прояснити ці розбіжності, що, на думку

заявника, становило можливу фальсифікацію доказів проти нього, було необхідно допитати свідків.

Заявник також скаржився, що рішення Голови Апеляційного суду про надання дозволу на здійснення оперативно-розшукових заходів було відсутнім в матеріалах справи, і що суд першої інстанції необґрунтовано відмовив у його отриманні. Це перешкоджало заявникові оскаржити допустимість відповідних записів. Заявник просив колегію суддів Апеляційного суду надати йому текст рішень Голови Апеляційного суду стосовно оперативно-розшукових заходів стосовно нього.

12 листопада 2012 року Апеляційний суд підтримав засудження заявника. Суд, зокрема, вказав на правильність оцінки доказів судом першої інстанції, показань свідків, допустимості як доказів й оцінки матеріалів оперативно-розшукових заходів.

Заявник навів ті самі аргументи та той самий запит у своїй наступній касаційній скарзі. Готуючи цю касаційну скаргу, заявник запитував відповідні рішення про надання дозволу в СБУ та Апеляційного суду.

7 грудня 2012 року СБУ поінформувала заявника про те, що дозвіл було надано, проте інша інформація не може бути надана у зв'язку з її конфіденційністю.

13 грудня 2012 року в. о. Голови Апеляційного суду поінформував заявника про те, що Апеляційний суд справді надавав «дозвіл на тимчасове обмеження прав і свобод людини» щодо заявника і що отримана під час таких заходів інформація стала допустимими доказами у його кримінальній справі, які були належно оцінені судом першої інстанції при ухваленні ним свого вироку. Інформація про будь-які інші здійснювані технічні заходи може бути отримана від СБУ.

29 жовтня 2013 року ВССУ підтримав рішення судів нижчих інстанцій, навівши в основному ті самі підстави, що й Апеляційний суд.

Заявник вказував на порушення його прав за статтею 6 Конвенції.

Оцінка Суду

Допуск показань відсутніх свідків

Суд уже мав нагоду спостерігати (див. *Garbuz v. Ukraine* (no. [72681/10](#), §§ 37–39, 19 лютого 2019 року)), що поняті відіграють особливу роль в українському кримінальному процесі, оскільки до їхніх функцій зазвичай належить лише підтвердження інформації, що міститься в офіційних слідчих звітах / протоколах (пункт 35 рішення).

Водночас Суд у цій справі не вбачив підстав для відступу від підходу, застосованого у справі *Garbuz* (там само, § 40): в обох справах суд посилався на показання понять як на окремі частини доказів при засудженні заявника. Відповідно, питання їх допустимості як доказів має розглядатись у світлі принципів, розвинутих у справі *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* ([GC], nos. [26766/05](#) and [22228/06](#), §§ 119–147, ECHR 2011) та *Schatschaschwili v. Germany* ([GC], no. [9154/10](#), §§ 110–131, ECHR 2015) (пункт 36 рішення).

Звертаючись до трьох питань, що є відповідними за цими принципами, Суд відзначає, що національні суди доклали значних зусиль для виклику відповідних свідків. Разом із цим ці спроби можна вважати відкритими для критики в тому, що свідки були військовослужбовцями, і, імовірно, органи влади мали у своєму розпорядженні записи адрес у цивільному житті, до яких вони, схоже, повернуться після звільнення зі збройних сил. Матеріали справи не свідчили про будь-які послідовні спроби використати цю можливість для встановлення їхнього місцезнаходження. Тому Суд готовий визнати, принаймні аргументуючи, що переконливих причин відсутності свідків під час судового розгляду продемонстровано не було (пункт 37 рішення).

Хоча показання цих свідків не були «єдиними» доказами проти заявника та не було вказівок на те, що вони були «вирішальними», Суд готовий припустити, що їхні показання мали значну вагу в тому, що їхня допустимість могла послабити захист заявника (пункт 38 рішення).

З урахуванням наведеного ці показання відіграють незначну роль у справі і мають значення для оцінки обсягів урівноважуючих факторів, що вимагаються, оскільки значення цих факторів для того, щоб провадження було справедливим, є прямо пропорційним вазі показань відсутнього свідка (див. *Schatschaschwili*, цит. вище, § 116).

Основний аргумент заявника про те, що поняті могли б прояснити очевидну неузгодженість / розбіжність у реєстрації точного часу, впродовж якого банкноти, що були використані як хабар, були позначені (див. пункт 18 цього рішення), не може впливати на справедливість провадження в цілому (пункт 39 рішення).

Інші об'ємні докази проти заявника, повністю незалежні від показань відсутніх свідків, в поєднанні з можливістю надати власну версію подій у ході провадження, якою заявник користувався, забезпечили достатні урівноважуючі фактори недоліків, з якими зіштовхнулася сторона захисту в результаті допуску неперевірених показань цих свідків (пункт 40 рішення).

ЄСПЛ висновує, що допуск показань відсутніх свідків не завдав шкоди справедливості кримінального провадження проти заявника. Важливим у цьому контексті є те, що матеріали, які органи влади не розкрили заявникові, не мали прямого зв'язку з показаннями відсутніх свідків (на відміну від, до прикладу, *Yakuba v. Ukraine*, по. [1452/09](#), §§ 50–53, 12 лютого 2019 року) (пункт 41 рішення).

Тому порушення пункту 1 та підпункту d пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з допуском як доказів досудових показань свідків Г. та К. не було (пункт 42 рішення).

Нерозкриття матеріалів стороні захисту

ЄСПЛ підкреслив, що гарантії, наведені в пункті 3 статті 6 Конвенції, є конкретними аспектами права на справедливий суд, викладеного в пункті 1 цієї статті в цілому. Із цієї причини Суд не визнав за необхідне розглядати твердження заявника щодо цього окремо з точки зору пункту 3 (b), оскільки вони рівноцінні скаргі на неотримання заявником справедливого судового розгляду. Тому Суд обмежить свій розгляд питанням того, чи було провадження в цілому справедливим (див. *Matanović v. Croatia*, по. [2742/12](#), § 149, 4 квітня 2017 року, з наступними посиланнями) (пункт 43 рішення).

Відповідні принципи усталеної практики Суду нещодавно були викладені у справі *Yakuba* (цит. вище, §§ 43–46) (пункт 44 рішення).

ЄСПЛ зауважує, що заявник бажав отримати одне або декілька рішень Голови Апеляційного суду, якими було надано дозвіл (дозволи) на проведення оперативно-розшукових заходів щодо нього. Заявник бажав продемонструвати, що було дозволено лише прослуховування його телефону, а не здійснення записів його приватних розмов, тому останні були недопустимими як незаконно отримані докази (див. пункти 15 та 18 цього рішення). Хоча немає абсолютної визначеності в тому, було ухвалено одне чи декілька рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, імовірно, що таке рішення було ухвалено одне (див. пункт 5 цього рішення). Тому Суд буде посилатись на «рішення» (в розумінні одне – прим. автора) (пункт 45 рішення).

У цьому контексті ЄСПЛ повторює, що матеріали, розкриття яких може вимагатися для забезпечення справедливості провадження, охоплюють не лише докази, що прямо стосуються обставин справи, а й інші докази, що можуть стосуватися допустимості, достовірності та повноти перших (див. *Matanović*, цит. вище, § 161, з наступними посиланнями). Матеріали, про розкриття яких просив заявник, належали до останньої категорії (пункт 46 рішення).

Згідно з усталеною практикою Суду право на розкриття відповідних доказів не є абсолютним правом. У будь-якому кримінальному провадженні можуть існувати конкуруючі / протилежні інтереси, такі як національна безпека або необхідність захисту свідків від ризику переслідувань чи збереження таємних методів розслідування правоохоронних органів, що мають урівноважуватись із правами обвинуваченого (див. *Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], no. 28901/95, § 61, ECHR 2000-II) (пункт 47 рішення).

У тих випадках, коли, як і в цій справі, докази були утримані від сторони захисту з міркувань, пов'язаних з публічними інтересами, до функцій Суду не належить з'ясовувати питання, чи було таке нерозголошення суворо необхідним, оскільки за загальним правилом саме національні суди оцінюють надані їм докази. Замість цього завданням Суду є з'ясування того, чи процедура ухвалення рішення тією мірою, якою це можливо, відповідає вимогам змагального провадження та принципу рівності сторін і включала належні гарантії захисту інтересів обвинуваченого (*ibid.*, § 62) (пункт 48 рішення).

Розглядаючи відповідну процедуру ухвалення рішення, Суд зауважує, що національні органи влади жодного разу не посилались на міркування, пов'язані з публічними інтересами в нерозголошенні тексту відповідного рішення стороні захисту (порівняйте, *Mirilashvili v. Russia*, no. 6293/04, § 206, 11 грудня 2008 року). Хоча це питання розглядав суд першої інстанції, він лише вказав, що «слідчі органи виконали свої обов'язки в межах досудового розслідування у правильний та законний спосіб» (див. пункт 16 цього рішення).

Не було жодних вказівок на те, що при цьому розгляді суд першої інстанції фактично мав доступ до тексту відповідного рішення суду. Крім того, мотивувальна частина

рішення суду першої інстанції стосувалася лише законності в ході здійснення досудового розслідування, що розпочалося 19 січня 2012 року (див. пункт 8 цього рішення), тоді як більшість таємних записів були вже зроблені до початку офіційного розслідування (див. пункт 10 цього рішення) (пункт 50 рішення).

Також не було жодних вказівок на те, що колегії апеляційного суду та ВССУ, які розглянули скарги заявника, мали доступ до відповідного рішення про надання дозволу. Вони не намагалися доповнити коротке обґрунтування суду першої інстанції, залишивши це питання повністю без коментарів. Хоча питання про розкриття інформації зрештою було розглянуто виконуючим обов'язки Голови Апеляційного суду (див. пункт 22 цього рішення), його не було залучено до розгляду кримінальної справи заявника, і він також не наводив жодних причин необхідності обмеження доступу до відповідних матеріалів (пункт 51 рішення).

Інакше кажучи, з матеріалів справи не вбачалось ознак того, що будь-яка з колегій суддів (*judicial formation*), яка розглядала справу заявника, мала доступ до матеріалів, що не були розголошені стороні захисту (порівняйте, *Rowe and Davis*, цит. вище, §§ 65–67, в якій відсутність розгляду прихованих матеріалів суддею суду першої інстанції призвела до встановлення Судом порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, незважаючи на те, що ці матеріали були розглянуті апеляційним судом). Крім того, заявника не було поінформовано про підстави необхідності обмеження його прав (порівняйте, *Leas v. Estonia*, no. [59577/08](#), § 88, 6 березня 2012 року) (пункт 52 рішення).

Суд обізнаний у тому, що відповідні матеріали не містили жодного доказу проти заявника. Тим не менше вони стосувалися допустимості ключового елемента доказів проти нього – матеріалів оперативно-розшукових заходів (порівняйте, *Miriliashvili*, цит. вище, § 200). У цьому контексті Суд має підкреслити, що в питаннях доступу сторони захисту до матеріалів справи важливе значення надається як зовнішнім проявам, так і підвищеній делікатності у справедливому відправленні правосуддя (див. *Öcalan v. Turkey* [GC], no. [46221/99](#), § 140, ECHR 2005-IV) (пункт 53 рішення).

З огляду на ці міркування проведена судовими органами процедура належним чином не урівноважила труднощі, з якими зіштовхнулася сторона захисту у зв'язку з обмеженим доступом до відповідних матеріалів (пункт 54 рішення).

Із цього випливає, що в цій справі було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з нерозкриттям судового рішення про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів до заявника (пункт 55 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 та підпункту d пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) у зв'язку з допуском як доказу досудових показань свідків Г. та К.

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з нерозкриттям судового рішення про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів стосовно заявника.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 22 квітня 2021 року і є остаточним.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

LIEBSCHER v. Austria (№ 5434/17)

Обставини справи

Справа стосувалася передачі майна після мирного розірвання шлюбу та вимоги про включення до державного земельного кадастру повної інформації про врегулювання шлюбу, що містила персональні дані для того, щоб така передача майна була можливою.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявник скаржився, що обов'язок надати угоду про розірвання шлюбу у повному обсязі до земельного кадастру, де вона буде публічно доступною, з метою задоволення його вимоги про передачу частки майна у його власність, було рівноцінно порушенню його права на повагу до приватного життя, зокрема захисту персональних даних.

Оцінка Суду

ЄСПЛ у багатьох справах зазначав, що захист персональних даних має основоположне значення для реалізації особами свого права на повагу до приватного і сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції. Ця стаття передбачає право на ту чи іншу форму інформаційного самовизначення, що дозволяє окремим особам посилатися на їхнє право на приватне життя щодо даних, які хоч і є нейтральними, проте зібрані, опрацьовані та поширені колективно у формі та спосіб таким чином, що права за статтею 8 Конвенції можуть бути задіяні (див. *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy*, цит. вище, § 137). Національне законодавство має забезпечувати належні гарантії для запобігання будь-якому використанню персональних даних, яке може не відповідати гарантіям цієї статті Конвенції (див., стосовно інформації про стан здоров'я, *Z v. Finland*, 25 лютого 1997 року, § 95, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I). У справі *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy* (цит. вище, § 138) ЄСПЛ вказав, що надання детальної інформації про належні до оподаткування зароблені та незароблені доходи фізичних осіб, а так само про їхні оподатковувані активи, без сумніву, стосується їхнього приватного життя. У справах *M.N. and Others v. San Marino* (no. [28005/12](#), § 51, 7 липня 2015 року) та *G.S.B. v. Switzerland* (no. [28601/11](#), § 51, 22 грудня 2015 року) Суд дійшов висновку, що інформація про банківські рахунки, без сумніву, становить персональні дані незалежно від того, чи є вона конфіденційною чи ні. ЄСПЛ вважає, що це саме застосовується і в разі, коли, як і в цій справі, документ, що містив інформацію про фінанси, дохід та власність особи разом із місцем проживання дітей, має зберігатися в офіційному реєстрі, де він буде доступним громадськості (пункт 31 рішення).

ЄСПЛ підкреслює, що суд із земельних питань у своєму рішенні від 25 лютого 2016 року (див. пункт 8 цього рішення) не провів жодного аналізу пропорційності конкуруючих прав і не надав жодних міркувань стосовно питань захисту інформації. Суд зіслався на точне формулювання статей 87 та 94 (1) Закону про земельний кадастр (далі – Закон) (див. пункти 24 та 26 цього рішення) та відхилив клопотання заявника про включення до земельного кадастру передачі права власності частки на нерухоме майно своїй колишній дружині. До прикладу, ним не обговорювалось питання того, чи могло б бути достатнім для цілей транспарентності земельного кадастру те, що заявник надав як повний текст угоди про розірвання шлюбу, так і витяг з неї для розгляду питання про його повноту, який у разі визнання його достатнім, міг би слугувати основою для внесення запитуваної інформації до земельного кадастру та публікації в документальному архіві (пункт 64 рішення).

Ухвалюючи рішення по апеляційній скарзі заявника, Окружний цивільний суд міста Відня по суті визнав, що в разі опублікування всієї угоди про розірвання шлюбу в документальному архіві земельного кадастру буде мати місце втручання у права заявника за статтею 8 Конвенції (див. пункт 10 цього рішення). Проте суд дійшов висновку, що право заявника на повагу до свого приватного життя не могло бути порушено, оскільки це втручання мало чітку правову основу в австрійському законодавстві. ЄСПЛ підкреслив, що Окружний Цивільний Суд також не провів жодної оцінки пропорційності (пункт 65 рішення).

Зрештою ЄСПЛ відзначив, що Верховний суд у своєму остаточному рішенні від 11 липня 2016 року (див. пункти 12 та 13 цього рішення) підтвердив тлумачення судів нижчої інстанції відповідних положень Закону. Аргументи заявника стосовно його права на приватне життя та права на захист інформації (див. пункти 9 та 11 цього рішення) не були розглянуті, і Верховний суд також не розглянув пропорційність оскаржуваного заходу чи альтернативних заходів, які могли б краще захистити приватне життя заявника (пункт 66 рішення).

Тому Суд не може не дійти висновку про те, що національні суди ніколи фактично не розглядали суть скарги заявника у зв'язку з відсутністю комплексного розгляду питання того, чи є юридичний обов'язок надавати повну угоду про розірвання шлюбу, що є підставою для внесення інформації до земельного кадастру і подальшого її опублікування в документальному архіві, сумісним з ефективною реалізацією заявником свого права на захист своїх персональних даних. Тому національні суди не дотримали свого процесуального зобов'язання за статтею 8 Конвенції з проведення комплексної оцінки питання того, що впливало на право заявника на приватне життя (порівняйте *Lewit v. Austria*, no. 4782/18, § 87, 10 жовтня 2019 року, та *Taliadorou and Stylianou*, цит. вище, § 58) (пункт 67 рішення).

Крім цього, ЄСПЛ нагадав, що така інформація була особистою. Вона містила детальну інформацію про поділ майна подружжя, опіку та місце проживання двох неповнолітніх дітей, домовленість про сплату аліментів, загальний огляд активів та доходу заявника (див. пункт 5 цього рішення). За цих обставин ЄСПЛ дійшов висновку,

що у справі заявника національні суди мали б розглянути питання того, як забезпечити ефективне здійснення ним своїх прав за статтею 8 Конвенції. Оскільки позитивне зобов'язання держави за статтею 8 Конвенції вимагає від законодавця прийняття правової основи, яка гарантує ефективну реалізацію цих прав (див. пункт 61 цього рішення), Суд не міг не погодитися з аргументом заявника про те, що національні суди, які не визнали за необхідне звернутися до Конституційного суду, не змогли достатньою мірою оцінити можливості тлумачення застосовних положень Закону відповідно до Конвенції. У результаті національні суди відмовилися розглянути питання за Конвенцією або як проблему національного законодавства чи одне з його тлумачень (пункт 68 рішення).

Тому було порушено статтю 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

VAVŘIČKA AND OTHERS v. The Czech Republic (№ 47621/13 та 5 інших заяв)

Обставини справи

Заява № 47621/13 (Vavříčka v. the Czech Republic) була подана 23 липня 2013 року.

У 2003 році заявника В. було оштрафовано за відмову у проходженні вакцинації двома його дітьми (на той час віком 14 та 13 років) від поліомієліту, гепатиту В, правця, як цього вимагає національне законодавство (Закон про захист здоров'я населення № 258/2000 та Указ Міністерства охорони здоров'я № 439/2000). Подані заявником скарги на це рішення були відхилені національними судами.

Заява № 3867/14 (Novotná v. the Czech Republic) була подана 9 січня 2014 року заявницею М. – громадянкою Чехії, яка народилась у 2002 році.

Батьки заявниці погодилися на вакцинацію заявниці від усіх хвороб, стосовно яких вакцинація була обов'язковою, за винятком кору, свинки та краснухи (вакцина MMR). У 2006 році заявницю було допущено до відвідування дитячого садочка. Після спливу двох років, коли педіатр поінформував директора садочка про те, що заявниця не отримувала вакцину MMR, директор вирішив поновити процедуру допуску / прийому в садок та відмовив у цьому. Заявниця безуспішно оскаржувала рішення директора до національних судів, які дійшли висновку, що заявниці не вдалось довести будь-яке непропорційне втручання в її основоположні права: її подальше відвідування дитячого садочка могло поставити під загрозу здоров'я інших, а право на охорону здоров'я має першочергове значення.

Заява № 73094/14 (Hornych v. the Czech Republic) була подана 16 листопада 2014 року заявником П. – громадянином Чехії, який народився у 2008 році.

Оскільки заявник страждав від різного роду проблем зі здоров'ям, йому не було зроблено щеплень, а його батьки стверджували, що це відбулось у зв'язку з відсутністю індивідуалізованої рекомендації його педіатра щодо вакцинації.

Жодного провадження у справі про адміністративне правопорушення у зв'язку з тим, що заявника не було щеплено, не порушувалося.

У 2011 році, на час прийому заявника до дитячого садочка, педіатр письмово засвідчив факт непроведення вакцинації заявника. Незважаючи на це, було зроблено письмову записку, що він «не був позбавлений будь-якої регулярної вакцинації, передбаченої законом». Того ж року заявникові було відмовлено у прийнятті до дитячого садочка у зв'язку з недоведенням факту того, що його було щеплено. Скарги на це рішення не мали результату.

Заяви № 19306/15 та 19298/15 (Brožík v. the Czech Republic and Dubský v. the Czech Republic) були подані заявниками Б. та Д. 16 квітня 2015 року. Обидва заявники є громадянами Чехії, які народились у 2011 році.

Батьки заявників відмовилися від їх щеплення від деяких із хвороб, передбачених законом, з підстав своєї віри та переконань. У 2014 році директор відмовив у прийнятті заявників до дитячого садочка, вказавши, що обов'язкова вакцинація становила

допустиме обмеження права на вільне вираження своєї релігії чи віри, оскільки це було необхідним заходом для захисту здоров'я населення та прав і свобод інших осіб. Заявники безуспішно оскаржили це рішення та вимагали вжиття тимчасового заходу задля забезпечення негайного зарахування до дошкільного закладу.

Заява № 43883/15 (*Roleček v. the Czech Republic*) була подана заявником Р. – громадянином Чехії, який народився у 2008 році.

Батьки заявника, за професією біологи, склали індивідуальний план щеплення для свого сина, за яким його було щеплено від деяких хвороб пізніше, аніж передбачено законом, та не щеплено від інших хвороб. У 2010 році директори двох дитячих садочків відмовили у прийнятті заявника з підстави того, що передбачені Законом № 258/2000 умови не були дотримані. Заявник оскаржив це рішення, проте безуспішно.

Заявники стверджували, що різні наслідки недотримання ними встановленого законом обов'язку проходити вакцинацію були несумісними з їхнім правом на повагу до приватного життя за статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Аргументація Суду починається із роз'яснення того, що справа стосується стандартної і регулярної вакцинації дітей від різних хвороб, добре відомих медичній науці, та обов'язкового характеру відповідних щеплень в Чехії.

Обов'язок вакцинації стосувався вакцинації проти дифтерії, правця, коклюшу, інфекцій гемофільного типу В (*Haemophilus influenzae type b infections*), поліомієліту, гепатиту В, кору, паротиту, краснухи і для дітей із конкретними показаннями – пневмококових інфекцій.

Чи було втручання

За усталеною практикою Суду обов'язкова вакцинація, як недобровільне медичне втручання, становило втручання у право на повагу до приватного життя. Хоча жодне з оскаржуваних щеплень не було проведено, у цій справі Суд визнав, що в результаті відмови у прийнятті до дошкільних навчальних закладів діти-заявники (у 5 заявах) зазнали прямих наслідків недотримання вимоги про вакцинацію. Що стосується заявника пана Vavříčka, хоча і йшла мова про вакцинацію його дітей, за національним законодавством він був особисто зобов'язаний вакцинувати своїх дітей; наслідки недотримання цієї вимоги, а саме накладення штрафу, він поніс як особа, яка безпосередньо відповідальна за їхнє благополуччя. Тому кожен із заявників зазнав втручання у своє право на повагу до приватного життя.

Законність втручання

ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуване втручання мало належну основу в національному законодавстві, оскільки воно засноване на поєднанні первинного і вторинного законодавства, що вже було визнано відповідними судами таким, що відповідало вимогам чеського конституційного права.

Легітимна мета, переслідувана втручанням

Мета відповідного законодавства полягала у захисті від хвороб, які можуть становити серйозну небезпеку для здоров'я. Це стосується як тих, хто отримав щеплення, так і тих, хто не може бути щеплений і тому перебуває у вразливому становищі, покладаючись на досягнення високого ступеня вакцинації в суспільстві в цілому для захисту від відповідних інфекційних захворювань. Ця мета відповідала цілям захисту здоров'я та захисту прав інших осіб, передбачених статтею 8 Конвенції.

Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві

- свобода розсуду Держави

Оскільки ця справа стосується обов'язкового медичного втручання, обов'язок вакцинації може розглядатись як такий, що пов'язаний з ефективною реалізацією особистих прав. Проте вага цього міркування зменшена в силу того факту, що вакцинації не проводилися проти волі заявників, і це не могло мати місце, адже відповідне законодавство не дозволяло примусового виконання цього обов'язку.

ЄСПЛ підкреслив, що, на загальну думку, вакцинація є одним із найбільш успішних та ефективних з точки зору витрат заходів у сфері охорони здоров'я і що кожна держава має намагатися досягати максимально можливого рівня вакцинації серед свого населення. Проте що стосується найкращих засобів для досягнення цієї мети, то серед Договірних держав не було консенсусу щодо єдиної моделі. Скоріше, існувала ціла низка політик стосовно вакцинації дітей. Чехія разом з Урядами трьох інших держав (Франції, Польщі, Словаччини) займає найбільш директивну позицію. Справді, Суд підкреслив, що декілька інших Договірних держав нещодавно змінили свою політику на користь більш директивного підходу у зв'язку зі зниженням добровільної вакцинації та, як наслідок, погіршенням колективного імунітету. Хоча було визнано, що розгляд питання про вакцинацію як юридичного обов'язку викликає делікатні питання, це не обмежувалося думкою тих осіб, які не погоджувалися з обов'язком вакцинації, проте мало значення соціальної солідарності, метою якої був захист здоров'я всіх членів суспільства, особливо тих, які перебувають в особливо вразливому становищі та від імені яких іншій частині населення пропонується прийняти на себе мінімальний ризик у вигляді вакцинації.

Як наслідок, ЄСПЛ визнав, що в цій справі свобода розсуду держави має бути широкою.

- Нагальна соціальна потреба

Конвенція та інші міжнародні документи покладають позитивне зобов'язання на Договірні Держави зі вжиття належних заходів із захисту життя і здоров'я осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Надані Урядом держави-відповідача експертні матеріали відображають чітку позицію медичних органів Чехії в тому, що вакцинація дітей в цій країні має бути питанням юридичного обов'язку, та підкреслюють ризик для індивідуального та суспільного здоров'я, який може бути наслідком можливого зниження рівня вакцинації у разі, якщо вона стане просто рекомендаційною процедурою. Уряди держав, що брали участь у цій справі, також висловили

занепокоєння у зв'язку з ризиком, пов'язаним зі зменшенням масштабів вакцинації, при цьому особлива увага приділялась важливості забезпечення імунізації дітей від цих хвороб з раннього віку. Схожі занепокоєння також висловлювались як на європейському, так і міжнародному рівнях.

У світлі цих аргументів ЄСПЛ дійшов висновку, що обов'язок проходження вакцинації в Чехії є відповіддю національних органів влади на нагальну соціальну потребу в захисті здоров'я окремої особи та суспільства в цілому від відповідних хвороб та недопущенні будь-якої тенденції зменшення рівня вакцинації дітей.

- Відповідні та достатні підстави

Стосовно підстав, наведених на користь обов'язкового характеру вакцинації в Чехії, Суд визнав вагу / доцільність міркувань суспільної охорони здоров'я, покладених в основу цього політичного вибору, зокрема з точки зору ефективності та безпеки вакцинації дітей, і загального консенсусу в підтримку цілі досягнення кожною державою максимально можливого ступеня вакцинації.

Суд далі підкреслив висновок Конституційного суду Чехії в тому, що відповідна інформація від національних та міжнародних експертів із цього питання виправдовує досягнення / проведення такої політики. Хоча система обов'язкової вакцинації не була єдиною чи найбільш поширеною моделлю, прийнятою європейськими державами, Суд нагадав, що в питаннях політики у сфері охорони здоров'я саме національні органи влади перебувають у кращій позиції для оцінки пріоритетів, використання ресурсів та потреб суспільства. Усі ці аспекти мали значення в рамках цієї справи та перебували в межах широкої свободи розсуду, яку Суд має надати державі-відповідачу.

Крім цього, у всіх рішеннях стосовно дітей їхні найкращі інтереси мають мати першочергове значення. Із цього вбачається, що держави зобов'язані ставити найкращі інтереси дитини, а також інтереси дітей як групи в центр усіх рішень, що впливають на здоров'я та розвиток дітей.

Що стосується імунізації, то її метою має бути захист кожної дитини від серйозних хвороб. У більшості випадків вона досягалася дітьми, які отримували повний список щеплень у перші роки життя. Ті, кому таке лікування не може бути проведено, побічно захищені від інфекційних захворювань лише в разі, якщо в їхній громаді підтримується належний рівень вакцинації; інакше кажучи, їхній захист забезпечується завдяки колективному імунітету. Тому, виходячи з міркування того, що політика добровільної вакцинації не була достатньою для забезпечення та підтримки імунітету, національні органи влади могли в розумних межах запроваджувати політику обов'язкової вакцинації задля досягнення належного рівня захисту від серйозних хвороб.

На думку Суду, політика держави-відповідача у сфері охорони здоров'я ґрунтувалася на цих міркуваннях, та із цієї причини її можна вважати такою, що узгоджувалася з найкращими інтересами дітей, на яких була орієнтована. Тому вибір національного законодавця у застосуванні обов'язкового підходу до вакцинації підтримувався відповідними та достатніми причинами так само, як і конкретні втручання, на які скаржилися заявники.

- Пропорційність втручання переслідуваній меті

Обов'язок вакцинації стосувався дев'яти хвороб, у боротьбі з якими наукова спільнота визнала щеплення ефективним та безпечним, а також десятого щеплення, яке робилось дітям з конкретними медичними показаннями. Хоча чеська модель була однією з видів обов'язкової вакцинації, вона не була абсолютним обов'язком. Було передбачено виняток для дітей, які мають протипоказання до вакцинації. Крім цього, було зроблено ще один виняток на основі «міркувань совісті» (secular objection of conscience), визнаний Конституційним судом у справі Vavříška і надалі розвинутий у наступних справах.

Хоча вакцинація була юридичним обов'язком у державі-відповідачу, Суд вказав, що його дотримання не може бути нав'язано в тому сенсі, що жодного положення про примусову вакцинацію не було. Санкцію, застосовану до пана Vavříška, можна вважати відносно помірною, що становила одноразовий адміністративний штраф.

Що стосується дітей заявників, Суд дійшов висновку, що недопуск їх до дошкільних навчальних закладів був заходом, направленим, зокрема, на охорону дітей молодшого віку та мав скоріше захисний, аніж каральний характер.

ЄСПЛ також відзначив процесуальні гарантії, передбачені національним законодавством. Заявники мали у своєму розпорядженні як адміністративні, так і судові засоби правового захисту у вигляді звернення до адміністративних судів, і, зрештою, до Конституційного суду. Вони не висунули претензій, які б поставили під сумнів інституційні механізми, що діють в Чехії, у сфері розробки політики обов'язкової вакцинації та ефективності й безпеки відповідних вакцин.

Щодо заяв дітей, то їхнє виключення з дошкільної освіти означало втрату важливої можливості розвитку своєї особистості, набуття важливих соціальних та освітніх навичок в освітньому педагогічному середовищі. Проте це був прямий наслідок вибору їхніх батьків, які відмовились виконувати юридичний обов'язок, метою якого був захист здоров'я, зокрема і в цій віковій групі. Крім цього, наслідки для батьків заявників були обмеженими в часі. Коли діти досягають віку обов'язкової шкільної освіти, їхній допуск до початкової освіти не залежав від їхнього статусу вакцинації.

Як наслідок, оскаржувані заходи, оцінені у світлі національної системи, були розумно пропорційними легітимним цілям, переслідуваним державою-відповідачем через обов'язок вакцинації.

Висновок

Суд зрештою роз'яснив, що питання, яке мало бути з'ясоване, полягало не в тому, чи була прийнята інша, менш директивна політика, як це було зроблено в інших європейських країнах. Скоріше за все, це питання полягало в тому, чи перевищили чеські органи влади свою свободу розсуду при урівноваженні інтересів у цій сфері. Суд дійшов висновку, що оскаржувані заходи можуть вважатись такими, що були «необхідними у демократичному суспільстві». Тому порушення статті 8 Конвенції не було.

ЄСПЛ також визнав скарги за статтею 9 Конвенції неприйнятними і те, що не було необхідності в розгляді справи окремо за статтею 2 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою 8 квітня 2021 року і є остаточним.

F.O. v. Croatia (№ 29555/13)

Обставини справи

Заявник у цій справі був учнем державної середньої школи, який тричі впродовж вересня 2011 року в усній формі був підданий словесним образам з боку вчителя математики. Перший випадок образ був спрямований на дисциплінування заявника та його однокласників за запізнення до школи. Другий випадок мав місце після того, як заявник поскаржився на образи директору школи, і третій випадок був через декілька днів після цього. У зв'язку з такими образами заявникові була надана психологічна допомога. Його терапевт діагностував у нього посттравматичний стресовий розлад, а психолог встановив, що заявник страждає на гострий тривожний розлад. Батько заявника інформував адміністрацію школи та різні національні органи влади про переслідування / агресію до заявника з боку вчителя та вимагав захисту свого сина. Адміністрація школи намагалася вирішити це питання всередині школи (бесіди з вчителем, заявником та його батьком); відповідна служба Міністерства освіти дійшла висновку, що проблему варто вирішувати шляхом обговорення між адміністрацією школи та батьком заявника; державна прокуратура відмовила у відкритті кримінального провадження (жодних елементів складу злочину, а тому й відповідальності, не було); а Конституційний суд визнав скарги заявника неприйнятними. У своїх заявах до Суду заявник скаржився на переслідування / агресію з боку вчителя та нездатність національних органів влади ефективно відповісти на його скарги про переслідування / агресію / образи. Заявник зіслався на статті 3, 8 та 13 Конвенції. ЄСПЛ розглянув справу за статтею 8 Конвенції та встановив порушення цього положення.

Оцінка Суду

Рішення в цій справі примітне тим, що:

1. Суд розвинув свою усталену практику щодо застосовності статті 8 Конвенції щодо заходів, вжитих у сфері освіти.

2. Уточнив характер позитивних зобов'язань держави в цьому контексті.

1. ЄСПЛ нагадав, що для того, щоб стаття 8 Конвенції була застосовною, напад на особу має досягнути певного ступеня серйозності та бути вчинений у спосіб, що зашкоджує особистій реалізації особою свого права на повагу до приватного життя. У зв'язку із цим Суд послався на свою усталену практику, згідно з якою заходи, вжиті у сфері освіти, можуть, за певних обставин, впливати на право на повагу до приватного життя, проте не кожна дія чи захід, які можуть бути названі такими, що заподіюють шкоду психічній недоторканності особи, обов'язково призводять до такого втручання (*Costello-Roberts v. the United Kingdom* (1993), § 36). Проте, дистанціювавшись від

висновку рішення у справі Costello-Roberts, за яким тілесні покарання в школі не підпадали до сфери дії заборони за статтею 8 Конвенції, Суд наголосив на такому:

«Із часу справи Costello-Roberts відбулась еволюція соціальних цінностей та правових стандартів стосовно застосування заходів дисципліни до дітей, при цьому відзначивши необхідність захисту дітей від будь-якої форми насильства та жорстокого поводження. Це відображено в низці міжнародних документів... та усталеній практиці Суду...».

Суд визнав такі аспекти цієї справи важливими для застосовності статті 8 Конвенції: не було сумнівів у тому, що напади, яких зазнав заявник, мали наслідком його емоційний розлад; ці образи були здійснені перед усім класом, а тому могли принизити заявника в очах інших осіб; образи були конкретно неповагою до заявника; образи були здійснені вчителем у ситуації авторитету та контролю над заявником.

2. Стосовно характеру зобов'язань держави щодо цього Суд встановив, що неможливо примирити будь-які акти насильства чи жорстокого поводження з боку вчителів чи інших посадових осіб в навчальних закладах з правом дітей на освіту та правом на повагу до їхнього приватного життя. Крім того, Суд підкреслив, що ключовий обов'язок органів влади у сфері освіти полягає в захисті учнів від будь-якої форми насильства впродовж часу перебування їх під наглядом влади. Відповідно до цих принципів та відповідних міжнародних стандартів Суд також встановив, що національні органи влади мають вжити належних законодавчих, адміністративних, соціальних та освітніх заходів з безумовної заборони будь-якої форми насильства чи жорстокого поводження з дітьми в навчальних закладах в будь-який час та за будь-яких обставин і тому забезпечити «нульову терпимість» до будь-якого насильства чи жорстокого поводження у сфері освіти. Це також пов'язано з необхідністю забезпечення відповідальності через належні кримінальні, цивільні, адміністративні та професійні засоби. У цьому контексті держави користуються свободою розсуду у визначенні способу, яким чином організувати свої системи для забезпечення дотримання Конвенції.

Стосовно обставин справи Суд встановив, що хоча перша образа / напад вчителя на заявника був направлений на дисциплінування його та однокласників, два подальші випадки не могли бути розцінені як щось інше, аніж безпідставні словесні образи заявника. В будь-якому випадку Суд визнав неможливим обґрунтувати / виправдати поведінку вчителя. Справді, словесне насильство не характеризувалось надмірним ступенем інтенсивності і не переросло в подальші, більш систематичні цькування. Однак, як вчитель, Р. В. розумів, що наслідки словесної провокації можуть глибоко вплинути на учнів. Суд підкреслив, що з урахуванням довіри, авторитету та впливу вчителів, а також їхньої соціальної відповідальності неможливо толерувати будь-які переслідування з боку вчителя до учня: частота, ступінь шкоди та наміри її заподіяти не є попередніми умовами для визначення насильства та жорстокого поводження у сфері освіти. Тому Суд встановив, що цькування / переслідування у формі словесних образ, яких зазнав заявник з боку вчителя, становило втручання у його право на повагу до приватного життя, що було достатньою підставою для встановлення порушення статті 8

Конвенції. Проте Суд визнав важливим також розглянути спосіб, у який органи влади відреагували на твердження заявника про переслідування. У зв'язку із цим Суд не визнав, що за обставин цієї справи звернення до кримінального засобу мало бути вирішальним для виконання державою своїх зобов'язань за статтею 8 Конвенції, а тому Суд продовжив розгляд питання того, як були розглянуті твердження заявника в межах існуючих адміністративних та професійних засобів. Суд визнав обидва ці засоби неефективними, оскільки вони не призвели до рішучих дій з усунення недоліків у підході вчителя. Суд також дійшов висновку, що вид поведінки вчителя та його вплив на заявника потребують більш ретельного інвестування у знання та ресурси задля зрозуміння та усунення її наслідків та впливу.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

SEDLITSKA v. Ukraine (№ 42634/18)

Обставини справи

Справа стосувалася санкціонування судом доступу слідчих органів до інформації на телефоні заявниці – журналістки з «Радіо Вільна Європа / Радіо Свобода», що загрожувало захисту її журналістських джерел.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції, заявниця скаржилася на необґрунтоване втручання у її право на захист журналістських джерел.

Оцінка Суду

Загальні принципи стосовно захисту журналістських ресурсів

Суд із самого початку нагадує, що захист журналістських джерел є одним із наріжних каменів свободи преси. Без такого захисту джерела інформації можуть бути нездатними допомагати пресі в інформуванні суспільства з питань, що становлять суспільний інтерес. У результаті може бути підірвана життєво важлива роль преси як суспільного наглядача і може бути заподіяно шкоду її здатності надавати точну та достовірну інформацію (див., серед інших справ, *Goodwin v. the United Kingdom*, 27 березня 1996 року, § 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II та *Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands* [ВП], no. 38224/03, § 50, 14 вересня 2010 року) (пункт 54 рішення).

Тлумачення Судом поняття журналістського «джерела» охоплює «будь-яку особу, яка надає журналісту інформацію», і вважається, що «інформація, ідентифікована як джерело» включає будь-яку інформацію, що може призвести до його ідентифікації, а також «фактичні обставини отримання інформації журналістом з джерела» та «неопублікований зміст інформації, наданої журналісту джерелом» (див., до прикладу, *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands*, no. 39315/06, § 86, 22 листопада 2012 року та *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg*, no. 26419/10, § 50, 18 квітня 2013 року). Стимувальний ефект на свободу преси буде мати місце в тих випадках, коли журналісти будуть сприяти ідентифікації анонімних джерел (див. *Sanoma Uitgevers B.V.*, цит. вище, § 71) (пункт 55 рішення).

Застосування цих принципів у цій справі

Чи було втручання у свободу вираження поглядів заявниці

У цій справі національні суди надали доступ Генеральній прокуратурі до комунікаційних даних заявниці, що зберігались її мобільним оператором. Сторони погодилися, що оскаржуване санкціонування, незалежно від того, чи було виконано одне з двох відповідних рішень судів, становило втручання у права заявниці за статтею 10 Конвенції. Суд не вбачив причин для іншого висновку (пункт 56 рішення).

Тому Суд мав розглянути, чи було втручання обґрунтованим за пунктом 2 статті 10 Конвенції, чи було воно «передбачене законом», чи переслідувало одну або більше легітимних цілей та чи було «необхідним у демократичному суспільстві» (див., серед інших справ, *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [ВП], no. 931/13, § 141, 27 червня 2017 року) (пункт 57 рішення).

Чи було втручання виправданим

Чи була «легітимна мета» для втручання

Суд, по-перше, відзначив, що вище згадуване санкціонування було надане з метою сприяння розслідуванню витoku конфіденційної інформації про триваюче кримінальне провадження та приватне життя Н. Тому Суд задоволений, і не оскаржувалось сторонами те, що це втручання переслідувало деякі з «легітимних цілей», наведених у пункті 2 статті 10 Конвенції, зокрема «попередження ... злочину» та «захист репутації чи прав інших» (порівняйте *Becker v. Norway*, no. 21272/12, § 60, 5 жовтня 2017 року) (пункт 58 рішення).

Чи було втручання «передбачене законом»

З'ясовуючи питання того, чи було це втручання «передбачене законом», ЄСПЛ підкреслив, що доступ до комунікаційних даних заявниці був санкціонований національними судовими органами на підставі статті 163 Кримінального процесуального кодексу. Тому оскаржуваний захід мав певну основу в національному законодавстві. Що стосується скарги заявниці на те, що у відповідному законі відсутні процесуальні гарантії, особливо того, що рішення суду у її справі було ухвалено в засіданні *ex parte* (без виклику особи), то, як видається, згідно з КПК слухання *ex parte* можливі лише за виняткових обставин. За частиною 2 статті 163 КПК, з метою проведення слухання *ex parte* (без виклику особи; див. КПК – прим. автора) особа, яка звертається із клопотанням про надання доступу до «речей і документів», має довести «наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів». В інших випадках, як вбачається із частини 1 статті 163 КПК, національні суди мають викликати осіб, яких стосується клопотання про доступ, на судові засідання. На думку Суду, ця загальна вимога становить важливу процесуальну гарантію для осіб, яких, можливо, стосується клопотання про надання доступу до інформації, зокрема й журналістів (пункт 59 рішення).

З матеріалів справи заявниці вбачалося, що ця гарантія не була реалізована з огляду на особливе тлумачення статті 163 КПК районним судом. Замість наведення конкретних причин для розгляду клопотання ГПУ без виклику заявниці районний суд зробив типові посилання на «загрозу зміни або знищення речей чи документів запитуваної інформації» (див. пункт 16 цього рішення). На думку Суду, надання більш достатніх підстав для наведеного вище висновку має важливе значення, зокрема тому, що збережені мобільним оператором дані не перебували в особистому володінні заявниці. Унаслідок застосування районним судом пункту 2 статті 163 КПК заявниця також не була повідомлена про надання ГПУ дозволу на отримання доступу до її

комунікаційних даних, і як тільки вона дізналась про це рішення, районний суд відмовив у наданні їй копії цього рішення (див. пункти 17 та 18 цього рішення).

Імовірно, що якби заявниця випадково не дізналась про це рішення, вона не змогла б скористатися процесуальними гарантіями, що існують в національному законодавстві для захисту своїх прав. ЄСПЛ глибоко занепокоений такою можливістю, що могла бути рівноцінною свавіллю. Проте з урахуванням того, що заявниця справді дізналась про наявність оскаржуваної ухвали й Апеляційний суд визнав за можливе прийняти її апеляційну скаргу до розгляду та скасувати ухвалу, ЄСПЛ вважає, що суть аргументу заявниці полягає в доцільності та достатності підстав, наданих судами для надання дозволу на втручання в її захищені дані. Тому Суд вважає за необхідне продовжити свій розгляд справи, повертаючись до питання, чи було це втручання необхідним у демократичному суспільстві (порівняйте *Nagla v. Latvia*, no. 73469/10, §§ 87–91, 16 липня 2013 року; та *Becker*, цит. вище, §§ 63–64) (пункт 60 рішення).

Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві

ЄСПЛ нагадав, що його завданням в оцінці «необхідності» втручання не є заміна собою національних судів, а перегляд у світлі обставин справи в цілому, чи були ухвалені рішення згідно з їхніми повноваженнями з оцінки, сумісними з положеннями Конвенції (див., серед інших справ, *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others*, цит. вище, § 124). Відповідно, Суд мав розглянути наведені судами причини санкціонування доступу до інформації разом з обсягом такого доступу щоб визначити, чи були ці причини «відповідними та достатніми», і тому, чи було таке втручання з урахуванням наданої державам свободи розсуду пропорційним переслідуючим легітимним цілям та чи відповідало «нагальній суспільній потребі» (див., серед інших справ, *Nagla*, цит. вище, § 94) (пункт 61 рішення).

З урахуванням важливості захисту журналістських ресурсів для свободи преси у демократичному суспільстві Суд неодноразово повторював, що обмеження конфіденційності журналістських джерел потребує найбільш ретельного вивчення (див., серед інших справ, *Roemen and Schmit v. Luxembourg*, no. 51772/99, § 46, ECHR 2003-IV, та *Saint-Paul Luxembourg S.A.*, цит. вище, § 58). Втручання, що потенційно призводить до розкриття джерела, не може вважатись «необхідним» за пунктом 2 статті 10 Конвенції, лише якщо воно не виправдане першочерговою вимогою суспільного інтересу (див., серед інших справ, *Roemen and Schmit*, цит. вище, § 46; *Voskuil v. the Netherlands*, no. 64752/01, § 65, 22 листопада 2007 року; та *Becker*, цит. вище, §§ 65–66, з наступними посиланнями). Суд раніше постановив, що для встановлення наявності «першочергової вимоги» може бути недостатньо того, щоб сторона, яка вимагає розкриття джерела, просто продемонструвала, що він / вона не зможе без розкриття інформації реалізувати юридичне право чи попередити загрозу порушення закону, на якому він / вона ґрунтує своє твердження: міркування, які мають бути взяті Судом до уваги при перегляді справи за пунктом 2 статті 10 Конвенції, схиляють баланс конкуруючих інтересів на користь інтересу демократичного суспільства у забезпеченні свободи преси (див. *Goodwin*, цит. вище, § 45; порівняйте також *Roemen and Schmit*, цит. вище,

§ 58; *Voskuil*, цит. вище, § 72; *Martin and Others v. France*, no. 30002/08, § 87, 12 квітня 2012 року; та *Ressiot and Others v. France*, nos. 15054/07 та 15066/07, § 126, 28 червня 2012 року). У зв'язку із цим право журналістів не розкривати свої джерела не може розглядатись як лише привілей, який може бути наданий чи відібраний залежно від законності чи незаконності їхніх джерел, проте становить невід'ємну частину права на інформацію, до якого варто ставитись із крайньою обережністю (див., серед інших справ, *Tillack v. Belgium*, no. 20477/05, § 65, 27 листопада 2007 року) (пункт 62 рішення).

У низці справ стосовно обшуків будинків журналістів та вилучення журналістських матеріалів Суд визнав, що такі заходи, навіть якщо вони не були продуктивними, становили більш серйозний вид втручання, ніж цілеспрямований наказ про ідентифікацію джерела, оскільки такі заходи дозволяли відповідному органу влади отримати доступ до широкого спектра матеріалів, використовуваних журналістами у своїй професійній діяльності (див., серед інших справ, *Roemen and Schmit*, цит. вище, § 57; *Ernst and Others v. Belgium*, no. 33400/96, § 103, 15 липня 2003 року; *Nagla*, цит. вище, § 95; та *Görmüş and Others v. Turkey*, no. 49085/07, § 73, 19 січня 2016 року). Схожих висновків дійшов Суд у справі, яка, зокрема, стосувалася вилучення комунікаційних даних журналіста (див. *Ressiot and Others*, цит. вище, § 125) (пункт 63 рішення).

Застосування цих принципів у цій справі

Розглядаючи цю справу у світлі наведених принципів, Суд дійшов висновку, що наведені судами причини для втручання у право заявниці за статтею 10 Конвенції не були достатніми, щоб продемонструвати пропорційність втручання та відповідність його нагальній соціальній потребі (пункт 64 рішення).

У зв'язку із цим ЄСПЛ, по-перше, відзначив, що ухвалою районного суду від 17 серпня 2018 року про надання ГПУ дозволу було санкціоновано збір широкого кола комунікаційних даних заявниці стосовно її особистих та професійних контактів упродовж 16 місяців. Оскаржуване санкціонування включало в себе, зокрема, доступ до інформації про час та тривалість дзвінків заявниці та телефонні номери її контактів (див. пункти 15–16 цього рішення). Ці дані могли включати ідентифікуючу інформацію про конфіденційні джерела заявниці, що не мали жодного стосунку до кримінального провадження у зв'язку зі стверджуваною неправомірною поведінкою С. (порівняйте та співставте *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), no. 54934/00, § 151, ECHR 2006-XI). Ризик заподіяння шкоди інтересам, захищеним статтею 10 Конвенції, був тим більше великим з огляду на те, що робота заявниці як журналіста була зосереджена на розслідуванні корупції у високих посадових колах, зокрема, корупції в самій ГПУ. Ухвала районного суду не містила жодних гарантій виключення можливості того, що інформація, яка потенційно дозволяє ідентифікувати будь-які такі джерела, стане доступною широкому колу посадових осіб ГПУ та може бути використана в цілях, не пов'язаних з кримінальним розслідуванням стосовно С. Ці елементи були достатніми для висновку Суду про те, що обсяг дозволу на доступ до даних згідно з ухвалою суду від 27 серпня 2018 року був явно непропорційним легітимним цілям розслідування стверджуваного витоку інформації пана С. та захистом приватного життя пані Н. (пункт 65 рішення).

Уряд стверджував, що недоліки в ухвалі районного суду були усунуті, оскільки апеляційний суд прийняв скаргу заявниці до розгляду та скасував цю ухвалу, яка так і не була виконана. Проте Суд вважає, що принаймні перше рішення забезпечує відповідний та важливий контекст в цій справі (пункт 66 рішення).

У цьому аспекті ЄСПЛ підкреслив, що з формулювання вище згадуваної ухвали вбачалося, що вона не підлягала оскарженню. Незважаючи на те, що 18 вересня 2018 року Апеляційний суд скасував її, прийнявши в порядку виключення скаргу заявниці до розгляду, в період з 27 серпня по 18 вересня 2018 року ухвала набрала законної сили та підлягала виконанню. З матеріалів справи вбачалося, що ГПУ здійснила принаймні одну спробу, а саме 4 вересня 2018 року, зібрати певні дані заявниці з посиланням на відповідну ухвалу суду (див. пункт 18 цього рішення). У подальшому посадовці ГПУ надали непереконливу інформацію про те, чи відповів мобільний оператор заявниці на їхнього листа та чи розголосив будь-які її дані (пункт 67 рішення).

До прикладу, 15 вересня 2018 року Генеральний прокурор на пресконференції сказав, що він, в принципі, готовий продемонструвати відповідь мобільного оператора, щоб запевнити заявницю та громадськість у тому, що жодної інформації, яка б ідентифікувала будь-які журналістські джерела, ГПУ отримано не було (див. пункт 21 цього рішення). Його твердження створило уявлення, що ГПУ отримала певний вид комунікації від оператора мобільного зв'язку і що до цієї комунікації можуть отримати доступ зацікавлені особи. Проте 20 вересня 2018 року ГПУ відмовила в наданні або вище згадуваної відповіді, нібито отриманої від оператора, або будь-якої іншої інформації про те, чи була така відповідь отримана (див. пункт 23 цього рішення). Далі 27 вересня 2018 року у своєму зверненні до Парламенту Генеральний прокурор заперечив отримання будь-якої відповіді мобільного оператора (див. пункт 26 цього рішення). Зрештою 12 лютого 2019 року в межах цієї справи ГПУ поінформувала Урядового Уповноваженого, що в цілому нею не було вчинено жодних дій, санкціонованих одним із двох спірних рішень суду (див. пункт 28 цього рішення). На основі наведених вище тверджень, розглянутих у світлі інших наявних матеріалів, Суд не міг зробити конкретного висновку про те, чи була збережена цілісність комунікаційних даних заявниці впродовж строку дії ухвали районного суду (пункт 68 рішення).

ЄСПЛ погодився з тим, що новий дозвіл на доступ до даних заявниці, виданий Апеляційним судом 18 вересня 2018 року, що замінив ухвалу районного суду і головним чином обмежував збір її даних геолокацією та періодом упродовж 16 місяців, міг усунути вище згадану загрозу ідентифікації джерел заявниці, що не мали стосунку до провадження проти С., якщо припустити, що ГПУ раніше не отримувала будь-якої інформації від мобільного оператора заявниці, як стверджував Уряд. Водночас варто зазначити, що сам С. розглядався органами ГПУ як журналістське джерело заявниці. Вона намагалась отримати доступ до даних заявниці саме для того, щоб перевірити припущення, що С. зустрічався із заявницею з метою надання їй конфіденційної інформації стосовно її діяльності як журналіста з розслідувань, і якщо це так, то

використати її дані як доказ у кримінальному провадженні проти С. Факт того, що ім'я стверджуваного інформатора заявниці було відомим органам влади і що він був причетним до кримінального провадження, сам по собі не позбавляв заявницю захисту за статтею 10 Конвенції (порівняйте *Nagla*, § 95, та *Becker*, §§ 72 та 82, обидва цит. вище) (пункт 69 рішення).

Тому для цілей статті 10 Конвенції Апеляційний суд все ще був зобов'язаний продемонструвати, що вилучення даних про геолокацію було виправдане першочерговими вимогами в суспільних інтересах. Інакше кажучи, Апеляційний суд мав би вказати, чому інтерес в отриманні запитуваних ГПУ даних про геолокацію заявниці мав життєво-важливе значення у боротьбі із серйозним злочином; впевнитись у відсутності інших розумних альтернативних засобів отримання запитуваної ГПУ інформації; продемонструвати, що законний інтерес у розголошенні явно переважав публічний інтерес у нерозголошенні (див. *Goodwin*, § 45, та *Ressiot and Others*, §§ 122 та 126, обидва цит. вище) (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ встановив, що текст ухвали Апеляційного суду недостатньо відповідав цим вимогам. По-перше, його ухвалою було санкціоновано доступ до захищених даних заявниці про геолокацію впродовж періоду 16 місяців. З огляду на тривалість періоду та площу географічного району центру міста Києва, стосовно якого запитувалась інформація про геолокацію, телефон заявниці міг бути зареєстрований там у низці випадків, що не мали стосунку до справи, яку розслідували ГПУ. По-друге, виправдовуючи нагальну соціальну потребу у втручанні в права заявниці, Апеляційний суд зіслався лише на мету «досягнення ефективності» кримінального розслідування та встановлення «більш точного часу та місця» стверджуваної конфіденційної зустрічі (див. пункт 22 цього рішення) без надання жодних причин, чому ці міркування переважали публічний інтерес у нерозголошенні захищених геолокаційних даних заявниці. По-третє, виходячи з матеріалів справи, у відповідний час зберігалася значна невизначеність щодо того, що будь-яка інформація, що стосувалася провадження проти С., може бути отримана з комунікаційних даних заявниці. З матеріалів, наявних у розпорядженні Суду, вбачалося, що у відповідний час однозначно не було встановлено, що стверджувана зустріч С. із журналістами проходила в приміщеннях НАБУ чи інших приміщеннях, розташованих у географічному районі, що був об'єктом для ГПУ у зборі геолокаційних даних заявниці, чи що вона справді була учасником зустрічі. Між іншим, заявниця не обов'язково могла мати із собою телефон у відповідний час. По-четверте, схоже Апеляційний суд не заглибився в питання про те, чи існували інші більш цілеспрямовані способи отримання інформації, яку слідчий орган сподівався отримати з комунікаційних даних заявниці (пункт 71 рішення).

З огляду на ці міркування Суд не переконаний тим, що санкціонування судами доступу було виправданим «першочерговою вимогою в інтересах суспільства», а тому і необхідним у демократичному суспільстві (див. *Goodwin*, цит. вище, § 45; *Voskuil*, цит. вище, § 72; та *Becker*, цит. вище, § 83) (пункт 72 рішення).

Тому було порушено статтю 10 Конвенції в цій справі.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

HANDZHIYSKI v. Bulgaria (№ 10783/14)

Обставини справи

Заявник у цій справі – місцевий політик – був засуджений за дрібне хуліганство у зв'язку з тим, що у свято Різдва одягнув шапку Санта Клауса та червоний рюкзак зі словом «відставка» на пам'ятник Дмитру Благоєву. Дмитро Благоєв був засновником Соціал-демократичної партії, що діяла під час комуністичного режиму в Болгарії та продовжувала свою діяльність як Болгарська соціалістична партія. Заявник вчинив ці дії в контексті загальнонаціональних протестів проти уряду, який підтримувала коаліція Парламенту, Болгарська соціалістична партія зокрема. Пам'ятник Дмитру Благоєву вже був розфарбований невідомими особами фарбами червоного та білого кольорів, щоб нагадувати Санта Клауса, разом із написом «Father Frost» (Дід Мороз – прим. автора).

Оцінка Суду

Підпункт 3 пункту «b» статті 35 Конвенції:

Чи було поставлено заявника у явно невігідне становище

Накладений на заявника штраф в межах провадження у справі про адміністративне правопорушення за вчинення дрібного хуліганства не був за своїм характером кримінальним, сума штрафу була досить незначною, і не було ознак того, що це призвело до будь-яких серйозних негативних наслідків для заявника.

Проте в цій справі реальні та, зокрема, майнові наслідки для заявника не можуть бути єдиними критеріями для оцінки того, чи був заявник поставлений в «явно невігідне становище». Його було визнано винним та покарано штрафом за дії, які, на його думку, були належною реалізацією ним свого права на свободу вираження поглядів з питань, що становлять суспільний інтерес. Тому справа дійсно стосувалася питання його принципу. Справді, його скарга спричинювала питання загального інтересу. Більше того, справа заявника отримала широкий розголос у ЗМІ та викликала публічні дебати в Болгарії. Тому в цьому випадку не можна погодитись із тим, що заявник не був поставлений у «явно невігідне становище».

З тих самих міркувань можна зробити висновок про те, що «повага до прав людини, як вони визначені в Конвенції» в будь-якому разі вимагала розгляду справи по суті.

Висновок: попередні заперечення відхилені.

Стаття 10 Конвенції:

Чи було порушено право заявника на свободу вираження поглядів

Дії, що мали наслідком засудження заявника за дрібне хуліганство, можуть розглядатись як «вираження» в розумінні пункту 1 статті 10 Конвенції. Заявник був місцевим опозиційним політиком, який об'єднав символічний акт, направлений на публічне висміювання засновника політичної партії, яка здійснювала основну підтримку від Парламенту чинного Уряду, з вимогою про відставку.

Заявник діяв також у межах загальнонаціонального протесту проти цього Уряду. Тому було чітко зрозуміло, що своїми діями заявник прагнув до політичного протесту та «поширення» своїх «ідей» про Уряд та політичну партію, що підтримувала Уряд.

Його засудження та накладений штраф становили втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, яке було «передбачене законом» та переслідувало легітимну мету захисту «прав інших». Проте не було жодних ознак того, що воно означало захист «громадської безпеки», оскільки дії заявника були повністю мирними; також не було жодних ознак того, що вони могли спричинити громадські заворушення чи що, караючи заявника, органи влади мали це на увазі. Що стосується пропорційності, то накладена на заявника санкція була найменш суворою з передбачених нормою права, яку він порушив. Вона була досить поблажливою та складалася лише з адміністративного штрафу в розмірі 51 євро, який заявник мав можливість сплатити майже одразу і, судячи з усього, без будь-яких труднощів. Крім цього, це не мало наслідком його судимість. Тому ключове питання полягало в тому, чи було взагалі виправданим покарання заявника.

Як вбачається, вираження поглядів заявником стосувалося питання публічного інтересу, який в принципі має право на високий ступінь захисту. Крім цього, хоча його дії не були задумані як форма художнього вираження, вони можуть розглядатись і як такі, що мають елементи сатиричного вираження, будь-яке втручання в яке має розглядатись з особливою обережністю.

Аргументи на користь обмеження шляхів вираження особами та організаціями своїх думок можуть бути більш вагомими в разі, якщо таке «вираження» повністю чи частково полягає в поведінці, як це мало місце в цій справі. Проте заявникові не завадили підійти до пам'ятника та одягти на нього шапку і мішок; пізніше його було покарано за ці дії. Коли втручання у право на свободу вираження поглядів набуває форми «покарання», це неминуче вимагає детальної оцінки конкретної поведінки, що була покарана.

Громадські пам'ятники часто є фізично унікальними та становлять частину культурного надбання суспільства. Тому заходи разом із пропорційними санкціями, направлені на те, щоб перешкоджати діям, які можуть їх зруйнувати чи пошкодити зовнішній вигляд, можуть вважатись «необхідними у демократичному суспільстві», якими б законними не були мотиви, які могли надихнути на такі дії.

У демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, спори щодо долі громадського пам'ятника мають вирішуватись відповідними правовими шляхами, а не прихованими чи насильницькими засобами. Проте заявник не вчиняв жодних дій насильства та не заподіяв пам'ятнику жодної фізичної шкоди. Не стверджувалося, що заявник певним чином координував свої дії з невстановленими особами, які раніше розфарбували пам'ятник. Тому питання того, чи могло втручання вважатись «необхідним у демократичному суспільстві» було більш детальним. За таких випадків питання щодо точного характеру дії, покладеного в її основу наміру та повідомлення, яке ним намагаються передати, не мають лишитися поза увагою. До прикладу, дії,

направлені на критику уряду чи його політики або на привернення уваги до страждань групи, що перебуває у вразливому становищі, не можуть бути прирівняні до дій, направлених на образу пам'яті жертв. Важливими міркуваннями також є соціальна значущість пам'ятника, цінності чи ідеї, які він символізує, і ступінь шанування в суспільстві.

У цій справі намір у діях заявника полягав у протесті проти чинного уряду та політичної партії, яка його підтримувала, а не засудженні історичної ролі пана Благоева чи висловленні до нього зневаги. Заявник лише використав пам'ятник пану Благоеву як символ політичної партії, яку він хотів піддати критиці, а тому навряд чи можна сказати, що його дії були направлені на те, щоб показати зневагу до соціальних цінностей. Це також підтверджувалося тим фактом, що реакція на пам'ятник була неоднозначною. Монумент був установлений під час дії комуністичного режиму в Болгарії і, як вбачається, був пов'язаний із цінностями та ідеями, які цей режим відстоював. Його важко порівняти, до прикладу, з меморіалами солдатів, які віддали свої життя на захист рідної країни (порівняйте *Sinkova v. Ukraine*, [9496/11](#), 27 лютого 2018 року).

Хоча можна погодитися з тим, що символічний жест заявника був образливим для деяких людей, які були безпосередніми свідками цього чи дізналися про це зі ЗМІ, проте свобода вираження поглядів була також застосовною і до «інформації» чи «ідей», які ображають, шокують чи турбують державу або будь-яку іншу групу населення.

Із цього вбачається, що втручання – висновок про те, що заявника було визнано винним у дрібному хуліганстві, та накладений штраф – не були «необхідними у демократичному суспільстві», незважаючи на свободу розсуду, надану органам державної влади в цій сфері.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

TÓKÉS v. Romania (№ 15976/16, 50461/17)

Обставини справи

Заявника, члена Європейського Парламенту, який належить до угорської меншини в Румунії, було покарано за вивішування прапорів Секейської землі (Szeklerland) та території Парціум (Részek) на будівлі, де розміщувався парламентський офіс.

Оцінка Суду

Покарання заявника за вчинення адміністративного правопорушення, що полягало в неотриманні попереднього дозволу на рекламу, в порушення доступного кожному законодавства, становило втручання в реалізацію ним свого права на свободу вираження поглядів, направлено на захист прав інших осіб.

Національні суди насамперед намагалися визначити, чи було законодавство застосовним, і сфокусувалися виключно на тому, що прапори мали бути прирівняні до різновиду реклами, що мала на меті сприяти діяльності заявника і для цілей якої використовувалася будівля його офісу. Суди не пояснили, чому вони відхилили аргументи заявника про те, що ці прапори були лише засобами вираження власної ідентичності як члена національної меншини. Деякі з визначень поняття реклами, передбачені в законодавстві, були тісно пов'язаними з підприємницькою / комерційною діяльністю в цілому, і тому їхня мета була далекою від того повідомлення, яке заявник намагався передати. У зв'язку із цим органи влади мали конкретний обов'язок навести причини відхилення аргументів заявника, зважаючи на те, що поняття реклами в національному законодавстві було визначено в широких межах і що національні органи влади мали ступінь розсуду у вирішенні того, які прапори можуть розцінюватись як рекламні засоби.

Національні суди не вивчили усталену практику, яка, на думку заявника, виключала віднесення відповідних прапорів до «реklamних засобів».

Прапори були вивішені в контексті, не пов'язаному з комерційною рекламою для цілей усталеної практики Суду, за якою реклама є засобом ознайомлення громадськості з характеристиками пропонованих послуг і товарів. Однак Суд визнав, що дії в цій справі мали на меті привернути увагу до мети, з якою використовувалася будівля.

Суд послідовно проводив розмежування між комерційною рекламою та рекламою, направленою на сприяння публічному обговоренню питань, що становлять суспільний інтерес, чи навіть політичною рекламою. Суд враховував не лише форму й мету повідомлення, а і його зміст. Таким чином, ЄСПЛ створив класифікацію відповідних понять, яка певною мірою є автономною, визначивши їх незалежно від того, як повідомлення / промова характеризувалася заявниками чи національними судами. При

цьому Суд завжди враховував ступінь свободи розсуду держав, який є різним залежно від типу повідомлення.

У цій справі при розгляді питання застосовного законодавства та віднесенні відповідних прапорів до категорії рекламних матеріалів національні суди не з'ясовували їх змісту та не навели жодних конкретних прикладів діяльності чи подій, які б рекламувались за допомогою прапорів. Проте таке з'ясування було тим більше важливим, оскільки за певних обставин демонстрація / вивішування прапора Секейської землі (Szeklerland) могло викликати в румунському суспільстві теми делікатного характеру щодо питання загального інтересу, а саме автономії районів, заселених представниками угорських меншин. За цих умов національні суди, які в принципі краще підходять для тлумачення наміру, покладеного в основі конкретного повідомлення, і для оцінки того, як суспільство може сприймати та реагувати на нього, мали б більш детально обґрунтувати своє рішення з віднесення / класифікації відповідних прапорів до рекламних матеріалів.

Національні суди також встановили, що мета демонстрації прапорів полягала у приверненні уваги суспільства до мети використання відповідного простору. Проте суди не розглядали питання того, чи використання будівлі, наданої місцевими органами влади для розміщення парламентського офісу заявника, мало б бути важливим фактором у цій справі. Крім цього, суди не взяли до уваги статус заявника як члена Європарламенту чи його права, що впливали із цього статусу. Зокрема, суди з упевненістю не встановили, чи намагався заявник діяти як політик, який представляв політичну програму, або як звичайний громадянин, представник національної меншини, який бажав продемонструвати свою приналежність до цієї меншини.

Заявник, який на час подій був скоріше представником Угорщини, аніж Румунії, у Європарламенті більше не мав права займати парламентську посаду в Румунії. Він також засідав у Європарламенті як член Угорської, а не Румунської партії, а тому був політичним представником угорської більшості в Угорщині, а не угорської більшості в Румунії. Ці питання були пов'язані зі статусом заявника як члена Європарламенту та правами, що з нього впливали і мали значення у з'ясуванні характеру відповідного повідомлення. Національні суди мали б з'ясувати ці питання, але проігнорували їх.

Детально не вивчивши всі наявні у їхньому розпорядженні відповідні докази, національні суди не змогли у світлі визначених та застосованих Судом критеріїв у справах стосовно свободи вираження поглядів визначити характер повідомлення, яке заявник намагався довести, та контекст, у якому мало місце його повідомлення. У будь-якому разі ці фактичні докази, які були проігноровані національними судами, свідчили про те, що демонстрація прапорів була більше схожою на політичне повідомлення, аніж на рекламу.

Установлення характеру цього повідомлення було особливо відповідним в оцінці того, чи було необхідним втручання у право на свободу вираження поглядів. Ця свобода допускає винятки, проте вони мають тлумачитися суворо і необхідність будь-яких

обмежень має бути переконливо встановлена, особливо коли мова йде про політичні, а не комерційні висловлювання.

Крім того, рішення національних судів стосовно необхідності втручання були досить лаконічними і не містили достатньої інформації, яка б дозволила Суду зрозуміти мотиви такого втручання.

Факт того, що заявник публічно демонстрував прапори, мав значення з точки зору заявленої мети застосовного законодавства, а саме забезпечення, серед іншого, того, щоб будівельне середовище було цілісним, гармонійним, безпечним та здоровим, з метою збереження техногенних активів, якості ландшафту та відповідності будівель стандартам якості. Проте після другого випадку використання прапор території Парціум демонструвався разом з іншими прапорами. Національні суди не пояснили, чому лише для цього прапора, а не для інших вимагався попередній дозвіл на розміщення реклами на основі відповідного законодавства і його цілей.

Крім того, незважаючи на застосовані до заявника санкції у 2014 та 2015 роках, від нього не вимагалось зняття прапорів до лютого 2020 року. Упродовж цього періоду вивішені прапори не викликали жодних зауважень в органів влади з точки зору громадської чи екологічної безпеки.

Незважаючи на лаконічний характер, наведені національними судами доводи в підтримку їхніх висновків свідчили про розгляд пропорційності застосованої санкції. Той факт, що санкція була незначною, сам по собі не компенсував відсутність відповідних та достатніх причин для обмеження права на свободу вираження поглядів.

У будь-якому разі з огляду на наведені вище міркування і, зокрема, факт того, що національні суди не взяли до уваги критерії, встановлені усталеною практикою Суду, ці суди не надали відповідних і достатніх причин у виправданні втручання у право заявника на свободу вираження поглядів. Відповідно, оскаржуване втручання не було «необхідним у демократичному суспільстві».

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 4 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НЕ БУТИ ПРИТЯГНУТИМ ДО СУДУ АБО ПОКАРАНИМ ДВІЧІ)

TSONYO TSONEV v. Bulgaria (No. 4) (№ 35623/11)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги на накладення адміністративного штрафу та покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі по суті за те саме правопорушення. Первинне рішення Суду було ухвалено 14 січня 2010 року: *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)*.

Заявником в цій справі є Т., громадянин Болгарії, який народився 1977 року та наразі перебуває в установі виконання покарань.

У рамках адміністративного (і далі кримінального провадження) до заявника було застосовано адміністративний штраф та призначено покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі відповідно за те, що він 11 листопада 1999 року заподіяв тілесні ушкодження Г. І. у нього вдома. За результатами розгляду заяви № 2736/03 ЄСПЛ в рішенні *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)* від 14 січня 2010 року констатував порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

За статтею 422 КПК Генеральний прокурор звернувся із заявою до Верховного касаційного суду про поновлення кримінального провадження стосовно заявника. 27 жовтня 2010 року цей суд задовольнив заяву Генерального прокурора та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції міста Габрово (далі – регіональний суд). Впродовж провадження в цьому суді заявник вказував, що кримінальне провадження має бути припинено з огляду на принцип *ne bis in idem*. Заявник пояснив, що його було покарано за ті самі дії в межах провадження у справі про адміністративне правопорушення, що за своїм характером було «кримінальним» згідно з автономним значенням, наданим цьому поняттю в усталеній практиці ЄСПЛ.

23 грудня 2010 року регіональний суд своїм остаточним рішенням підтримав призначене заявникові покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі. Суд встановив, що обставини справи були підтверджені доказами, зібраними в межах кримінального розслідування, і що покарання було справедливим. Суд зауважив, що національним законодавством не передбачена можливість припинення подальшого кримінального провадження у разі, якщо особу було попередньо покарано за ті самі дії адміністративним покаранням. Регіональний суд дійшов висновку, що за цих обставин заявник має звертатись із заявою до прокуратури та вимагати перегляду адміністративного провадження.

15 лютого 2011 року прокурор з регіональної прокуратури міста Габрово відмовив у подачі заяви про перегляд адміністративного провадження. Він відзначив, що кримінальне провадження було порушено у зв'язку із заподіянням заявником потерпілому тілесних ушкоджень, тоді як адміністративне провадження було порушено у зв'язку з тим, що заявник увійшов до будинку потерпілого та заподіяв йому тілесні

ушкодження. Таким чином, прокурор дійшов висновку, що це не становило повторення того самого провадження, а скоріше подвійне провадження стосовно комбінації двох правопорушень.

Заявник подав нову скаргу, вимагаючи поновлення кримінального провадження. Верховний касаційний суд відхилив її, вказуючи, що згідно з національним законодавством накладення адміністративної санкції не виключало подальше кримінальне засудження однієї особи за ті самі дії.

У межах нагляду за виконанням рішення ЄСПЛ від 14 січня 2010 року у справі *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)* Уряд поінформував Кабінет міністрів Ради Європи (далі – КМ РЄ) про заходи індивідуального та загального характеру, вжиті на національному рівні. КМ РЄ, зокрема, був поінформований про поновлення кримінального провадження стосовно заявника, кримінальне засудження якого було підтримане органами влади, що жодного клопотання від регіональної прокуратури стосовно поновлення провадження у справі про адміністративне правопорушення не подавалось і, зрештою, що до національного законодавства і практики були внесені зміни, що дозволяли застосування принципу *ne bis in idem* у випадку паралельного адміністративного та кримінального проваджень.

КМ РЄ закрит нагляд у цій справі шляхом ухвалення Резолюції *ResDH(2017)408*, у якій було зазначено, що Уряд виконав свої зобов'язання за пунктом 2 статті 46 Конвенції, і нагляд було припинено.

Посилаючись на статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції, заявник скаржився, що його було притягнуто до суду та покарано двічі за те саме правопорушення.

Оцінка Суду

Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції

ЄСПЛ визнав наявність у цій справі нових фактів, які він не мав розглядати за заявою № 2736/03, оскільки вони мали місце після ухвалення його остаточного рішення у справі *Tsonyo* і могли призвести до нового порушення цього ж положення.

Дії заявника під час сварки 11 листопада 1999 року призвели до двох окремих проваджень. 12 листопада було порушено провадження у справі про адміністративне правопорушення та призначено заявнику штраф у розмірі 50 болгарських левів. Було порушено і кримінальне провадження щодо заявника, за результатами розгляду якого регіональний суд призначив йому покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі 23 грудня 2010 року.

ЄСПЛ повернувся до свого попереднього рішення у справі *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)*, в якому відзначив, що обидві групи проваджень стосувалися «кримінальних обвинувачень» і мали наслідком покарання заявника за ті самі дії. Вони були також порушені одночасно та тривали паралельно до припинення провадження у справі про адміністративне правопорушення 27 листопада 1999 року. Кримінальне провадження в

подальшому було поновлено після ухвалення Судом рішення та завершилось у грудні 2010 року.

На думку Суду, адміністративне та кримінальне провадження головним чином переслідували ту саму мету – покарати заявника за соціально неприйнятну поведінку під час сварки 11 листопада 1999 року. Установлення фактів в адміністративному провадженні не було взято до уваги в провадженні кримінальному, в якому використовувалися лише докази, отримані в межах кримінального розслідування. Також кримінальними судами не було взято до уваги адміністративний штраф при визначенні належного покарання. У світлі цих факторів ЄСПЛ встановив, що достатньо близького зв'язку по суті між адміністративним та кримінальним провадженнями не було.

ЄСПЛ вважав, що він має взяти до уваги конкретний аспект цієї справи: це була друга послідовна заява заявника зі скаргою на порушення принципу *ne bis in idem* після заяви № 2376/03. Хоча болгарські органи влади розглянули справу заявника після ухвалення Судом рішення 14 січня 2010 року, в якому Суд констатував порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції, вони не визнали необхідності дотримуватися принципу *ne bis in idem* та відхилили заперечення заявника, встановивши відсутність повторення проваджень щодо того самого питання. Тому органи влади держави-відповідача не підтримали встановлених Судом стандартів у дотриманні цього принципу, а також права заявника не були притягнутим до суду або покараним двічі за те саме правопорушення.

Насамкінець, оскільки достатньо тісного зв'язку по суті між двома групами проваджень не було, вони не можуть розглядатись як частина комплексної системи санкцій у національному праві для покарання соціально неприйнятної поведінки заявника. Тому його було притягнуто та покарано двічі за те саме правопорушення в порушення його права за принципом *ne bis in idem*, і органи влади не визнали своєї помилки в дотриманні цього права, вдруге розглядаючи цю справу.

Тому в цій справі було порушено статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

Стаття 46 Конвенції

За конкретних обставин цієї справи ЄСПЛ не визнав за необхідне вказувати заходи загального характеру, які держава має вжити на виконання цього рішення. Суд відзначив, що, як інформував КМ РЄ в контексті виконання рішення ЄСПЛ у справі *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)*, держава-відповідач внесла зміни до свого національного законодавства та практики, щоб узгодити своє законодавство зі статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції, як протлумачено в усталеній практиці Суду.

Щодо заходів індивідуального характеру Суд повторив, що в тих випадках, коли органи влади порушили дві групи проваджень, проте визнали порушення принципу *ne bis in idem* і надали відповідне пом'якшення, наприклад, шляхом закриття чи припинення другої групи проваджень та відшкодовуючи будь-які наслідки, можна вважати, що заявник більше не мав статусу «потерпілого».

ЄСПЛ підкреслив, що ця справа стосувалася не висновку про порушення права на справедливий суд, а недотримання принципу *ne bis in idem*.

З огляду на серйозність фактів у цій справі ЄСПЛ визнав, що болгарські органи влади можуть мати легітимний інтерес у збереженні кримінального покарання, застосованого до заявника. Крім цього, як вбачається з доводів Уряду, знищення матеріалів провадження у справі про адміністративне правопорушення зробило неможливим поновлення цього провадження на практиці.

У світлі цих міркувань Суд зазначив, що висновок про порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції в цій справі сам по собі не може розглядатись як покладення на державу відповідача обов'язку за Конвенцією поновити одне з двох проваджень стосовно заявника.

Висновок

Порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 квітня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

PRYGUNOV AND OTHERS v. Ukraine (№ 31557/07 та 6 інших – див. Додаток до цього рішення): неефективне розслідування обставин смерті родичів заявників, які загинули за підозрілих обставин або отримали серйозні тілесні ушкодження, за відсутності доказів участі в цьому агентів держави – порушення (процесуальний аспект)

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

FARZIYEV AND OTHERS v. Ukraine (№ 63747/14 та 23 інших – див. Додаток до цього рішення): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

BYELIKOV v. Ukraine (№ 57291/19): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

RUSANDU v. Ukraine (№ 23047/20): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

MILLYER AND BENEDYK v. Ukraine (№ 57287/19 та 18315/20): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього, надмірна тривалість досудового тримання під вартою та відсутність належної компенсації за незаконне затримання або тримання під вартою – порушення статей 3 та 13 Конвенції, а також пунктів 3, 4, 5 статті 5 Конвенції.

NIKOLISHEN v. Ukraine (№ 65544/11): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього та недотримання інших статей Конвенції – порушення

OMELCHENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 43764/19 та 2 інших – див. Додаток до цього рішення): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього та недотримання інших статей Конвенції – порушення

MYKHAYLOV v. Ukraine (№ 54116/19 та 19898/20): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

PRYADKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 4595/20 та 5 інших – див. Додаток до цього рішення): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

BORISENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 19102/20 та 5 інших – див. Додаток до цього рішення): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

VORONKIN v. Ukraine (№ 19112/20): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього та недотримання інших статей Конвенції – порушення

PYATASHENKO AND OTHERS v. Ukraine (№ 22851/20 та 2 інших – див. Додаток до цього рішення): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення

LUKASHOV v. Ukraine (№ 35761/07): неналежне поводження із заявником в установі виконання покарань та непроведення ефективного розслідування щодо факту цього разом із неналежними умовами ув'язнення та відсутністю ефективного засобу правового захисту у зв'язку із цим – порушення

VASILYI IVASHCHENKO v. Ukraine (No. 2) (№ 1976/13): неотримання належної медичної допомоги під час ув'язнення та недотримання інших статей Конвенції – порушення

POLTORATSKYY v. Ukraine (№ 11551/13): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі та недотримання інших статей Конвенції – порушення

BIDASHKO v. Ukraine (№ 42475/19): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення

PLACHKOV v. Ukraine (№ 76250/13): незабезпечення безпеки заявника в установі виконання покарань та непроведення ефективного розслідування тверджень заявника про жорстоке поводження, неналежні умови ув'язнення і незаконність тримання під вартою – порушення низки статей Конвенції

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

ZOLOTARYOV v. Ukraine (№ 13399/19): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою та недотримання інших статей Конвенції – порушення

BURLIY v. Ukraine (№ 62229/12): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою та недотримання інших статей Конвенції – порушення

GOLOVANOV v. Ukraine (№ 881/13): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою та недотримання інших статей Конвенції – порушення

GONCHAR v. Ukraine (№ 64054/19): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою та недотримання інших статей Конвенції – порушення

ILLYASHENKO v. Ukraine (№ 8562/13): незафіксоване ув'язнення заявника, необґрунтованість його досудового тримання під вартою та стверджувана відсутність реального перегляду законності тримання під вартою – порушення

DOBRYN v. Ukraine (№ 27916/12): відсутність відповідних і достатніх підстав тримання заявника під вартою – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

KAYDALOV v. Ukraine (№ 18202/20): незабезпечення участі заявника в судовому розгляді по справі, в якій він був стороною – порушення

LAVRYSHYN AND AKSYONOVA v. Ukraine (№ 19061/20): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

LYASHENKO AND SYUR v. Ukraine (№ 23724/20 та 27693/20– див. Додаток до цього рішення): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

BEREZENKO v. Ukraine (№ 29105/20): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

KRAVCHUK v. Ukraine (№ 77435/12): необґрунтування національними судами своїх рішень – порушення

KOVRIZHNYKH v. Ukraine (№ 28943/15): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

MORDVANYUK v. Ukraine (№ 1199/16): надмірна тривалість цивільного провадження – порушення

PASTUKHOV AND MOLOKOVSKYKH v. Ukraine (№ 24072/20 та 24111/20): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

MYKOLAYCHUK v. Ukraine (№ 24259/20): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

PASTRAMA v. Ukraine (№ 54476/14): неналежна реакція органів влади на напад на табір заявниці та непроведення національними органами влади розслідування цього інциденту – порушення

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності)

TREYD 2008, TOV v. Ukraine (№ 5765/12): накладення арешту на банківський рахунок компанії-заявника в межах триваючого кримінального провадження щодо посадових осіб іншої юридичної особи та неможливість оскарження нею цього заходу – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (квітень 2021 року). Рішення за період із 01.04.2021 по 30.04.2021 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. – 67 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

<https://hudoc.echr.coe.int>

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер та не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua